

Veterinaarparasitoloogia terminid

Toivo Järvis (EMÜ emeriitprofessor)

Sissejuhatuseks

Käesoleva terminite kogu koostamise põhieesmärgiks on eestikeelse oskussõnavara edasiarendamine. Terminite tähenduste täpne teadmine on eduka õppe- ja teadustöö eelduseks. Kahjuks on võõrsõnade leksikoni tüüpi sõnaraamatutes parasitoloogia-alaseid oskussõnu ja määranguid vähe. Rohkem leiab neid zoologia, humaan- ja veterinaarmeditsiini sõnaraamatutes. Siiski jäävad ka need spetsiifiliste parasitoloogiaterminite osas napiks.

Väljaandesse on võetud veterinaarparasitoloogia olulisemad terminid, mille tundmine on vajalik nii üliõpilastele kui ka teadlastele-õppejõududele eelkõige meditsiinilistel ja bioloogilistel erialadel.

Terminid on rühmitatud parasitoloogia põhimõistete, parasiitide morfoloogia ja arenemistsükli ning parasitaarhaiguste diagnostika osadeks. Põhimõistele järgneb kreeka- või ladinakeelne selgitus ja lühimäärang. Märksõnale järgnevas seletuses on teised märksõnades olevad terminid esile tõstetud.

Terminite valikul ja määrangute sõnastamisel osutus väga väärtuslikuks autori pikaajaline õppe- ja teadustöö kogemus loomade invasioonihaiguste valdkonnas. Koondatuna ühte, kõigile kergesti kättesaadavasse allikasse leiab see teave loodetavasti laialdast kasutamist ja täidab nii püstitatud eesmärgi.

Autor tänab toetuse eest Eesti Rakenduslingvistika Ühingu.

1. Parasitoloogia põhimõisted

Aberrantne lokalisatsioon (ld *aberratio* – hälve; *locus* – koht) – hälbiv püsipaik. Püsipaik, kus parasiidile pole tingimused optimaalsed, kuid võimaldavad siiski arengu lõpetada ja sigida. Hälbivas püsipaigas leiame parasiiti tunduvalt harvem kui NORMAALSES LOKALISATSIOONIS. Vt ka LOKALISATSIOON.

Adaptatsioonid parasiitidel (ld *adaptatio* – sobitamine, kohandamine; PARASIIT) – nugaliste kohastumised. Parasiitide kohastumised oma spetsiifilisele nugieluviisile. On laadilt kas MORFOLOOGILISED või FÜSIOLOOGILISED.

Aeglane allergiline reaktsioon (kr *allos* – teine, muu + *ergon* – toime; pr *reaction* – vastutoime) – hilistüüpi ehk tuberkuliinitüüpi allergiline reaktsioon. Areneb välja alates 5.–6. tunnist pärast allergeeni ja antikeha kontakti peremehe sensibiliseeritud organismis. Sellega kaasnevad proliferatiivsed protsessid retikuloendoteliaalsüsteemis ja sidekoes, mida saadab eosinofiilne infiltratsioon ning sidekoe pundumine. Reaktsioon fikseerib MIGREERIVAD parasiidivastsed läbitavates kudedes (nahas, sooleseinas, kopsukoes, bronhide ja sapikäikude seintes ning mujal). See põhjustab ka PÜSIPARASIITIDE eluea lühenemist või nende hukkumist ja eemaldamist organismist. Hilistüüpi reaktsiooni tulemus on ka ALLERGILISTE GRANULOOMIDE moodustumine. Vt ka ALLERGIA, PARASIIDI PATOGEENNE TOIME PEREMEHESSSE.

Aerogeenne nakkustee (kr *aer*– õhk) – õhukaudne NAKKUSTEE. Loomad nakatuvad sissehingatavas õhus vabalt või tolmukübemetel ja vedelikupiisakestes leiduvate parasiitide mikroskoopiliste arengujärgkudega. Seda nakkusteed on parasitooside puhul harva.

Ajutised parasiidid – TEMPORAARSED PARASIIDID.

Akaroloogia (kr *akares* – mittelõigatav, väga väike + *logos* – mõiste, käsitlus) arahnoloogia osa, mis uurib alamklassi *Acari* kuuluvaid lüliljalgseid. Vt ka VETERINAARAKAROLOOGIA.

Akaroosid (kr *akares* – mittelõigatav, väga väike + *-osis* – haigust tähistav järelliide) –lesttõved.

Aktiivne immuunsus (ld *activus* – tegev; *immunus* – vaba millestki) –IMMUUNSUS, mis areneb pärast loomade invadeerumist või vaktsineerimist organismi aktiivse immuunvastusena antigeenile.

Aktiivne migratsioon (ld *activus* – tugev, toimekas; MIGRATSIOON) – parasiidivastsete aktiivne edasiliikumine peremeesorganismis ja tungimine läbi kudede (naha, sooleseina, maksakoe, kopsukoe jne).

Akuutne parasitoos (ld *acutus* – terav, äge; PARASITOOS) – äge nugitõbi. Ägedalt kulgevad vähesed parasitoosid, näiteks tibude ja vasikate eimerioos, veiste babesioos, pörsaste balantidioos, helmintide rändevastsetest põhjustatud haigused jt. Vt ka KLIINILISED PARASITOOSID.

Alimentaarne nakkustee (ld *alimentum* – toit) – peroraalne NAKKUSTEE.

All in, all out – loomapartiide ruumidesse korraga sissetoomine ja korraga täielik väljaviimine, mis võimaldab luua voorude ehk sanitaarvaheaegu, mida kasutatakse ruumide põhjalikuks

puhastamiseks, jooksvaks remondiks ja DESINVASIOONIKS. On üks olulisi PROFÜLAKTIKAMEETMEID parasitooside tõrjel.

Allergia (kr *allos* – teine, muu + *ergon* – toime) – ülitundlikkus. Organismi suurenenud tundlikkus mitmesuguste ainete (allergeenide) suhtes, mis on seotud organismi reaktiivsuse muutumisega. Allergia tekib parasiidi sensibiliseeriva toime tõttu peremehele. Allergia vormideks on anafülaksia, KIIRE ALLERGILINE REAKTSIOON ja AEGLANE ALLERGILINE REAKTSIOON. Allergia tekib parasitooside puhul sagedasti. Selle sagedamateks kliinilisteks väljendusteks on kudede liigveresus ja turse, nahalööve, palavik, hingeldus, oksendus, külmavärinad, vererõhu langus, vahel šokiseisund. Mõnikord tekivad ALLERGILISED GRANULOOMID.

Allergilised granuloomid (allergia; ld *granulum* – terake) – sidekoelised parasitaarsõlmed, mis tekivad parasiitide ja nende vastsete ümber sooleseinas, maksas, kopsudes jt elundites AEGLASE ALLERGILISE REAKTSIOONI tulemusena.

Allergiseeriv toime (ALLERGIA) – üks PARASIITIDE PATOGEENSETEST TOIMETEST PEREMEHESE. Vt ka ALLERGIA.

Amensalism (kr *a* – eitus + *ld mensa* – laud) – ANTAGONISTLIK INTERAKTSIOON, mille korral üks liik pärsib teist ilma kahjuliku vastumõjuta.

Antagonistlike suhete evolutsioon (ANTAGONISTLIK; ld *evolutio* – lahtiveeretamine) – POPULATSIOONIDEvaheliste ANTAGONISTLIKE INTERAKTSIOONIDE intensiivsuse vähendamine loodusliku valiku teel. ÖKOSÜSTEEMI liikide sünkroonses evolutsioonis ja ökosüsteemi stabiilse seisundi puhul nõrgenevad aja jooksul väga ägedad antagonistlikud interaktsioonid. Kui seda mingil põhjusel ei juhtu, siis hävivad peremehe või saaklooma populatsioonid, mis tingib ka PARASIIDI või EPISIIDI ehk röövlooma populatsiooni hävimise või sunnib neid üle minema teistele peremeesliikidele või toitumisele teistest saakloomadest. Evolutsiooniliselt vanad parasiidid ja röövloomad, kelle suhted partneriga on pika aja jooksul sobitunud ja kohastunud, on looduslikes tingimustes vastavate peremeesloomade ja saakloomade populatsioonide loomulikud stabiilsed arvukuse reguleerijad.

Antagonistlikud interaktsioonid (kr *antagonizomai* – võitlen kellegi vastu; INTERAKTSIOONID) – vastuolulised suhted, mille korral üks liikidest kahjustab teist, saades sellest kasu, või kahjustavad mõlemad liigid vastastikku teineteist. Siia kuuluvad VAHETU KONKURENTS, RESSURSIKONKURENTS, AMENSALIAM, EPISITISM, PARASITISM.

Anthelmintikum (kr *anti* – vastu + *helmins* – nugiuss) – nugiussidesse toimiv, neid pärssiv, hävitav või eemaldav ravim. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE.

Anthelmintikumidele esitatavad põhinõuded – põhinõudeid on viis: 1) kõrge helmindivastane efektiivsus; 2) toime nii preimaginaalsetesse kui ka imaginaalsetesse arenemisjärgkudesse; 3) lihtne manustamine; 4) suur TERAPEUTILINE INDEKS; 5) odavus ja kättesaadavus.

Anthelmintilised kriteeriumid – DEHELMINTISEERIMISE TULEMUSTE HINDAMINE.

Antiparasiitne immuunsus (kr *anti* – vastu + parasiit; ld *immunis* – vaba millestki) –IMMUUNSUS, mis on suunatud PARASIITIDE vastu. Takistab parasiitide tungimist peremeesorganismi ning nende arenemist ja elutegevust peremehele.

Antitoksiline immuunsus (kr *anti* – vastu + *toxicon* – mürk) – IMMUUNSUS, mille puhul neutraliseeritakse parasiitidest organismi eritunud toksilised ained.

Antroponoosne parasitoos (kr *anthropos* – inimene + *nosos* – haigus; PARASITOOS) – ainult inimesi tabandav PARASITOOS.

Antropozoonoosne parasitoos (kr *anthropos* – inimene + *zoon* – loom + *nosos* – haigus; parasitoos) – inimesele ja loomadele ühine (või ka inimeselt loomadele edastatav) PARASITOOS. Vt ka ZOONOOSNE PARASITOOS.

Arahnoloogia (kr *arachne* – ämblik + *logos* – mõiste, käsitlus) – zooloogia osa, mis uurib ämblikulaadsete (*Arachnida*) klassi lülilajseid. Parasiitsed ämblikulaadsed kuuluvad enamasti alamklassi *Acari*, mida uurib akaroloogia. Vt ka VETERINAARAKAROLOOGIA.

Arahnoos (kr *arachne* – ämblik + *-osis* – haigust tähistav järelliide) – ämblikulaadsete (klass *Arachnida*) põhjustatud PARASITOOS. Vt ka AKAROOS.

Autotroofsed organismid (kr *autos* – ise + *trophe* – toit) – organismid, mis sünteesivad orgaanilist ainet anorgaanilisest ainest peamiselt päikeseenergia abil. Nad on orgaanilise aine tootjad looduses – PRODUTSENDID – ja paiknevad TOITUMISAHELAS esimesel troofilisel tasandil. Enamuse autotroofsetest organismidest moodustavad rohelised klorofülliga taimed.

Avirulentseid parasiiditüved (kr *a* – eitust väljendav eesliide + *Id virulentus* – nakkusvõimelisus, nakkusmürgisus; PARASIIT) – nugulistüved, mis ei kutsu peremeestel esile parasitoosi. Avirulentseid, kuid immunogeensuse säilitanud parasiiditüvesid tarvitatakse vastavate parasitooside IMMUNOPROFÜLAKTIKAKS.

Biofaag (kr *bios* – elu + *phagos* – sööja, õgija) – teistest elusorganismidest (taimedest, loomadest) toituv organism. PARASIIDID kuuluvad biofaagide hulka.

Biogeotsönoos (kr *bios* – elu + *geo* – maa + *koinos* – ühine) – ÖKOSÜSTEEM.

Biohelmidid (kr *bios* – elu + *helmins* – nugiuss) – mitmeperemehelise arenemistsükliga nugiussid.

Biohelmintoosid (biohelmint) – heterokseensete ehk mitmeperemeheliste parasiitide põhjustatud parasitoosid. Vrd GEOHELMINTOOSID.

Bioloogilised siirutajad (kr *bios* – elu) – lülilajgne, kelle organismis arenevad parasiidid edasi ja mõnikord ka sigivad. Need siirutajad on vastavate parasiitide VAHE-, LISA- või LÕPP-PEREMEHEDE või VEKTORID. Vt ka SEKUNDAARSED NAKKUSALLIKAD.

Biosfäär (kr *bios* – elu + *sphaira* – kera) – Maa elukond, kõikide Maa ÖKOSÜSTEEMIDE summa.

Definiitiivne peremees (*Id definitivus* – jääv, lõplik) – lõpp-peremees, kelles parasiit saab täiskasvanuks ja sigib suguliselt.

Dehelmintiseerimine (*Id de* – eemaldamine, kr *helmins* – nugiuss) – loomade vabastamine nugiussidest ehk helmintidest vastavate ravimite ehk anthelmintikumide abil. Eristatakse IMAGINAALSET, PREIMAGINAALSET, POSTIMAGINAALSET, PROFÜLAKTILIST, TERAPEUTILIST ja DIAGNOSTILIST DEHELMINTISEERIMIST.

Dehelmintiseerimise ekstensefektiivsus (EE) (DEHELMINTISEERIMINE; *Id extensio* – ulatus + *effectivus* – tõhus) – dehelmintiseerimise tagajärjel helmintidest täielikult vabanenud loomade hulk protsentides. Larvo- või ovoskoopiliste koprouurimiste kasutamisel piisab EE määramiseks kvalitatiivsetest uurimismeetoditest. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE, DEHELMINTISEERIMISE ETAPID, DEHELMINTISEERIMISE TULEMUSTE HINDAMINE.

Dehelmintiseerimise etapid (DEHELMINTISEERIMINE; *pr etape* – vahemaa) loomade dehelmintiseerimisel kuus üksteisele järgnevat tegevust: täpse diagnoosi panemine ja näidustuste hindamine, anthelmintikumi ja selle annuse ja ravikuuri valimine, loomade ettevalmistamine, anthelmintikumide manustamine, sanitaarabinõude rakendamine, dehelmintiseerimise efektiivsuse hindamine. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE.

Dehelmintiseerimise intensefektiivsus (IE) (DEHELMINTISEERIMINE; *pr intensif* – pingestama, tugevaks muutma, rõhutama + *Id effectivus* – tõhus) dehelmintiseerimise tagajärjel loomalt või loomakarjalt eritunud helmintide hulk protsentides (100% on loomal enne dehelmintiseerimist olnud parasiitide hulk). IE kindlakstegemiseks tuleb helmindid loendada või rakendada kvalitatiivseid ovo- või larvoskoopilisi koproloogilise uurimise meetodeid (tehakse kindlaks noorvormide arv 1g koproproovis või standardses preparaadis). Vt ka DEHELMINTISEERIMINE, DEHELMINTISEERIMISE ETAPID, DEHELMINTISEERIMISE TULEMUSTE HINDAMINE.

Dehelmintiseerimise tulemuste hindamine – tegevus, mille käigus hinnatakse dehelmintiseerimise edukust. Selleks kasutatakse anthelmintilisi kriteeriume. Nende arvutamiseks tuleb kindlaks teha dehelmintiseerimise tagajärjel loomalt elimineerunud helmintide ja organismi püsima jäänud helmintide arv liigiti. Selleks loendatakse dehelmintiseerimisel organismist lahkunud ja püsima jäänud helmindid või tehakse ovoskoopiline või larvoskoopiline koprouurimine enne ja 10–14 päeva pärast dehelmintiseerimist. Anthelmintilised kriteeriumid on DEHELMINTISEERIMISE EKSTENSEFEKTIIVSUS, (EE) ja DEHELMINTISEERIMISE INTENSEFEKTIIVSUS (IE). Vt ka DEHELMINTISEERIMINE, DEHELMINTISEERIMISE ETAPID.

Desinvadeerimine (*pr des* – ära + *Id invasio* – sissetungimine, rünnak) parasiitide noorvormide (munade, vastsete, tsüstide jms) hävitamine väliskeskkonnas. Selleks kasutatakse mehaanilisi, füüsikalisi, keemilisi ja bioloogilisi tegureid.

Diagnostiline dehelmintiseerimine (*kr diagnosis* – äratundmine; DEHELMINTISEERIMINE) – uuritavatele loomadele anthelmintikumide manustamine raviannustes ja organismist eritunud helmintide alusel diagnoosi panek. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE.

Doonor (*pr donneur* – annetama) – parasitoloogias TRANSMISSIIVSETE PARASITOOSIDE korral invadeerunud loom, kellelt verd imedes nakatub haigust siirutav lülijalgne vektor.

Ektoparasiidid (*kr ectos* – väljaspool + parasiit) – välisparasiidid, välisnugilised. Parasiteerivad lühemat või pikemat aega peremehe keha pinnal. Ektoparasiitide hulgas moodustavad erirühma SOMAATILISED EKTOPARASIIDID, kes veedavad kogu elutsükli peremehe nahal. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Endoparasiit (*kr enda* – sisemine + *para* – kõrval + *sitos* – toit) – sisenugiline.

Endoparasiitide jaotus lokalisatsiooni alusel – püsipaiga alusel jagatakse endoparasiidid neljaks rühmaks: LUMENIKOOLID, KAVIKOOLID, TEKSTIKOOLID ja TSÜTOKOOLID.

Entomoloogia (kr *entomon* – putukas + *logos* – mõiste, käsitlus) – putukateadus. Zooloogia osa, mis uurib putukate (*Insecta* ehk *Hexapoda*) klassi lülilalgseid. Vt ka VETERINAARENTOMOLOOGIA.

Entomoos (kr *entomon* – putukas + *-osis* – haigust tähistav järelliide) putuktõbi. Putukate (*Insecta*) klassi kuuluvate nugi-putukate põhjustatud PARASITOOS.

Episiit (kr *epi* – peal + *sitos* – toit) – röövloom.

Episitism (kr *epi* – peal + *sitos* – toit) – röövlus. ANTAGONISTLIK INTERAKTSIOON, kus ühe partneri, saakloomade populatsioon kannab kahju teise liigi röövloomade populatsiooni kasuks. Vrd PARASITISM.

Epizootoloogia (kr *epi* – juures + *zoon* – loom + *logos* – mõiste, käsitlus) – õpetus haiguste esinemist mõjutavatest teguritest. Parasitooside epizootoloogia uurib seaduspärasusi ja tegureid, mis soodustavad või takistavad parasitooside ilmumist, levikut ja vaibumist. Parasitooside epizootoloogiliste iseärasuste tundmine on vajalik haiguste diagnoosimisel ja aluseks tõhusate tõrjeabinõude rakendamisel. Epizootoloogiliste tegurite hulka kuuluvad kliima, veekogude olemasolu, pinnase ja taimkatte iseloom, zootroopsed loomad, sesoonsus, loomakasvatuse tehnoloogia iseloom jne.

Eurüfaagsed parasiidid (kr *eurys* – lai + *phagos* – sööja, õgija; PARASIIT) – suure peremeesliikide arvuga (kümned või sajad liigid) parasiidid. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Fakultatiivsed parasiidid (pr *facultatif* – valikuvaba, vabatahtlik; PARASIIT) parasiidid, kes võivad elada mitteparasiitselt, kuid kontakteerudes sobiva peremehega, muutuvad lühemaks või pikemaks ajaks nugalisteks.

Forees (kr *phorein* – kandma) – loomade, eriti putukate edasikandumine teiste loomade kaudu.

Füsioloogiline adaptatsioon (kr *physis* – loodus + *logos* – mõiste, käsitlus; ADAPTATSIOON) – füsioloogiline kohastumine. Avaldub parasiitidel tohutus viljakuses, intensiivses ainevahetuses ja kiires kasvus, hingamistalitluse ümberkujunemises jms, mis on loomadele vajalik parasiitse eluviisi korral.

Fütöfaagid (kr *phyton* – taim + *phagos* – neelav) – taimtoidulised, rohusööjad. Siia kuuluvad ka taimede parasiidid. Vt HERBIVOORID, HETEROTROOFSED ORGANISMID, KONSUMENDID.

Geohelmint (kr *geo* – maa + *helmins* – nugiuss) – üheperemeheline nugiuss.

Geohelmintoosid (GEOHELMINT) – MONOKSEENSETE ehk ainuperemeheliste parasiitide tekitatud parasitoosid. Vrd BIOHELMINTOOSID.

Grupiravi (pr *groupe* – rühm) – rühmaravi. Rühmiti peetavate loomade (sigade, lammaste, noorveiste, kodulindude jt) kõige ratsionaalsem raviviis. Parasiitidevastast ravimit manustatakse loomarühmadele sööda hulgas, piserdatakse loomad üle vedela akaroinsektitsiidiga või lastakse loomadele suletud ruumis toimida aerosoolidel. Sagedamini manustatakse antiparasiitikume söödaga. Vt ka TERAAPIA, PARASITOOSIDE TÕRJEMEETMED.

Helmint (kr *helmins* – nugiuss) – ussnugiline, nugiuss, parasiituss. PARASIITNE lameuss, ümarloom, kidakärssuss või rõnguss (hõimkonnad *Plathelmintha*, *Nematozoa*, *Acanthocephala* või *Annelida*). Helmindid ei moodusta iseseisvat süstemaatilist loomarühma, nende hulka kuuluvad nelja selgrootute hõimkonna parasiitsed liigid (kogu maailmas üle 17 000 liigi).

Helmintoloogia (kr *helmins* – nugiuss + *logos* – mõiste, käsitus) – PARASITOLOOGIA osa, mis uurib helminte ehk nugiusse ja nende tekitatud HELMINTOOSE ehk usstõbesid.

Helmintoosid (kr *helmins* – nugiuss + *Id -osis* – haigust tähistav järelliide) usstõved. HELMINTIDE põhjustatud PARASITOOSID.

Hemofaag (kr *haima* – veri + *phagein* – sööma) – veretoiduline parasiit.

Herbivoorid (ld *herba* – taim, rohi + *vorare* – õgima) – rohusööjad, taimtoidulised. Siia kuuluvad ka taimede parasiidid. Vt ka FÜTOFAAGID, HETEROTROOFSED ORGANISMID, KONSUMENDID.

Heterokseensed parasiidid (kr *heteros* – teine, muu; PARASIIT) – mitmeperemehelised parasiidid. Arenemistsükliks on kaks või enam peremeest ja üks või enam PEREMEESTE VAHETUST. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Heterotroofsed organismid (kr *heteros* – teine, muu + *trophe* – toit) – valmis orgaanilistest ainetest toituvad organismid. Siia kuuluvad klorofüllita taimed, loomad (nende hulgas parasiidid) ja inimene. On kõik tarbijad ehk KONSUMENDID. Vastand: AUTOTROOFSED ORGANISMID.

Hüperparasiidid (kr *hyper* – üle + PARASIIT) – superparasiidid (parasiitide parasiidid).

IE – INVASIOONI EKSTENSIIVSUS.

II – INVASIOONI INTENSIIVSUS.

Imaginaalne dehelmintiseerimine (ld *imago* – valmik; DEHELMINTISEERIMINE) –loomade organismis suguküpsete helmintide hävitamine anthelmintikumidega. Enamik anthelmintikumidest toimivad kõige tõhusamalt täiskasvanud (imaginaalsetesse) helmintidesse. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE, TERAAPIA.

Imaginaalsed parasiidid (ld *imago* – valmik; parasiit) – täiskasvanud parasiidid, valmikulised parasiidid, suguküpsed parasiidid. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Immunoprofülaktika (ld *immunis* – vaba millestki + kr *prophylaktikos* – eelvalve) – parasitooside vältimine immunoloogiliste meetoditega. Tavaliselt kasutatakse aktiivse immuunsuse loomist vaktsiinidega (vaktsinoprofülaktika: Coccivac – kanade eimerioosi profülaktikaks, Dictol – vasikate diktüokauloosi profülaktikaks jne), harva PASSIIVSE IMMUUNSUSE tekitamist immuunseerumitega.

Immuunsus (ld *immunis* – vaba millestki) – tõvekindlus. Esialgselt vastuvõtliku organismi poolt aktiivselt või passiivselt omandatud spetsiifiline kõrgendatud kaitsevalmiduse seisund antigeensete ühendite, sealhulgas parasiitide vastu. Immuunsuse aluseks on organismi võime eristada keha-omaseid ja kehavõõraid ühendeid ning valmistada viimaste vastu antikehi (humoraalne immuunsus) või spetsiifiliselt reageerivaid lümfotsüüte (tsellulaarne immuunsus). Kontakt parasiitidega jätab jälje immunoloogilisse mälusse, mis võimaldab organismil uue kontakti korral väga kiiresti reageerida.

Eristatakse AKTIIVSET ja PASSIIVSET IMMUUNSUST, ANTIPARASIITSET ja ANTITOKSILIST IMMUUNSUST ning mittesteriilset immuunsust ehk PREMUNITSIOONI.

Indiferentsed interaktsioonid (Id *indifferens* – ükskõikne, loid; INTERAKTSIOON) – ükskõiksed vastastikused toimed liikide vahel, kumbki partneritest ei kahjusta ega soodusta teineteist. Vt ka NEUTRALISM.

Individuaalravi (Id *individuum* – mittejaotatav) – üksikravi. Ravimi manustamine üksikloomiti, individuaalselt. Vrd GRUPIRAVI.

Inkubatsiooniaeg (Id *incubatio* – haudumine) – lõimetusaeg. Kestab peremehe nakatumisest kuni esimeste kliiniliste haigustunnuste ilmnemiseni. Vt PARASITOOSIDE KULG.

Inokuleeriv toime (Id *inoculatio* – istutamine, ümberistutamine) – üks parasiitide poolt organismi kahjustava toime viisidest. Nugilised viivad peremeesorganismi mikroobe ja aktiveerivad latentseid nakkusi. Näiteks helmintide rändevastsed a) toovad endaga väliskeskkonnast kaasa mikroobe; b) aktiveerivad peremeesorganismis uinuvat nakkust; c) avavad mikroobidele sissepääsuväratid (peremehe naha, seedekulglä või hingamisteede limaskestast vigastused); d) vähendavad peremehe resistentsust nakkusele; e) raskendavad samaaegse nakkuse kulgu. Vt ka PARASIIDI PATOGEENNE TOIME PEREMEHESE.

Insektitsiidid (Id *insectum* – putukas + *caedere* – tapma) – putukamürgid. Vt ka AKAROINSEKTITSIIDID.

Interaktsioonid (Id *inter* = vahel, seas, hulgas + *pr action* – tegevus) – vastastikused toimed. Erinevatesse liikidesse kuuluvate organismide vastastikused toimed (nt parasiit – parasiit, parasiit – peremees jt). Interaktsioonid on INDIFERENTSED, KASULIKUD (SÜMBIOOS) või VASTUOLULISED (ANTAGONISTLIKUD SUHTED).

Intrauteriinne nakkustee (Id *intra* – sees + *uterus* – emakas) – transplatsentaarne nakkustee, emakasisene nakkustee. Parasiidi noorvormid kanduvad tiine emaslooma verega emakasse, mille barjäärid nad läbivad ja nakatavad looteid. Selle NAKKUSTEE puhul kandub invasioon tiinelt loomalt loodetele.

Invasiooni arvnäidud (Id *invasio* – sissetungimine, rünnak) – näitajad, mis iseloomustavad arvuliselt parasiitide levikut loomadel. Olulisemad näitajad on INVASIOONI EKSTENSIIVSUS (IE) ja INVASIOONI INTENSIIVSUS (II). Need kaks näitajat täiendavad vastastikku teineteist ja neid kasutatakse harilikult koos.

Invasiooni ekstensiivsus (IE) (Id *invasio* – sissetungimine, rünnak; *extensivus* – laiendav) – INVASIOONI ARVNÄIT, mis väljendab parasiitidest tabandatud loomade arvu võrrelduna uuritud loomade üldarvuga. Sagedasti väljendatakse protsentides. IE näitab ainult uuritava invasiooni levikut (parasiitidega nakatunud loomade hulka arvuliselt või protsentides) karjas, mitte invasiooni raskusastet (parasiitide rohkust) loomadel. IE saab välja arvutada ainult loomade rühma (karja) kohta.

Invasiooni intensiivsus (II) (Id *invasio* – sissetungimine, rünnak; *intensio* – pingutus) – INVASIOONI ARVNÄIT, mis iseloomustab parasiitide rohkust ühel loomal või invasioonist tabandatud karjal

(loomade rühmal). Ühel loomal väljendatakse II sellel loomal leitud parasiitide arvuga. Loomakarja puhul märgitakse invadeeritud loomadel leitud parasiitide arvu aritmeetiline keskmine (\bar{x}), selle statistiline hälve (keskmine ruuthälve – s , aritmeetilise keskmise viga – $s_{\bar{x}}$) ja invasiooni intensiivsuse piirväärtused (\lim) ehk väikseim ja suurim parasiitide arv, mis uuritavas karjas ühel loomai leitud (x_{\min} ja x_{\max}). Seega: $II = \bar{x} \pm s_{\bar{x}} (\lim x_{\min} \dots x_{\max})$. Kui parasiitide arv ühel loomal ei ole otseselt loendatav, siis kasutatakse II määramiseks kaudseid arvnäitajaid või hinnatakse seda mõne leppelise astmestiku alusel (nt nõrk, mõõdukas, keskmine või tugev invasioon ning vastavalt: +, ++, +++, ++++).

Invasioonihaiigus (Id *invasio* – rünnak, sissetungimine) – PARASITOOS.

Karnivoorid (Id *carnivorus* – lihast toituv) – lihasööjad, lihatooidulised, loomtooidulised. Karnivooride hulka laiemas mõtles kuuluvad ka loomade parasiidid. Vt ZOOFAAGID, KONSUMENDID, HETEROTROOFSED ORGANISMID.

Kasulikud interaktsioonid – SÜMBIOOS.

Kavikoolid (Id *cavum* – õõs) – õõneasukad. Endoparasiidid, kes nugivad kehaõõntes (köhu-, rinna-, südamepaunaõõnes, ninaurgetes, kõõlusetuppides jt õõntes). Vt ka ENDOPARASIITIDE JAOTUS LOKALISATSIOONI ALUSEL.

Kiire allergiline reaktsioon (ALLERGIA; pr *reaction* – vastutoime) – varajast tüüpi allergiline reaktsioon. Mõni minut kuni mõni tund pärast parasiidi allergeeni toimet peremehele tekivad anafülaktiline šokk, allergiline nõgestõbi, palavik, tursed, nahalööve jt nähud. Reaktsiooni põhjuseks on allergeeni seostumine antikehadega sensibiliseeritud organismis ning sellele järgnev histamiini ja histamiinitaoliste ainete vabanemine. Vt ka ALLERGIA, PARASIIDI PATOGEENNE TOIME PEREMEHESE, PEREMEHE ISEVABANEMINE PARASIITIDEST.

Kliinilised parasitoosid (kr *klinikos* – voodis lamav; PARASITOOS) – parasiitide intensiivse nakkuse ja peremehe mõõduka resistentsuse korral kliinilise haigestumisenähtena avalduvad PARASITOOSID, mis võivad kulgeda PERAKUUTSELT, AKUUTSELT või KROONILISELT.

Kommensalism (Id *com* – koos + *mensa* – laud) – KASULIK INTERAKTSIOON liikide vahel. Sümbioosi vorm, kus üks väiksemõõtmeline liik kasutab teise tunduvalt suurema liigi toidu ülejääke (seda, mis "pudeneb võõralt laualt").

Konsumendid (Id *consumere* – tarbima) – tarbijad. Organismid, kes saavad eluks vajalikud orgaanilised ained kas otseselt või vaheastmete kaudu tootjatelt ehk PRODUTSENTIDELT. Konsumendid on produtsentidest (nt parasiidid taimtooidulistest peremeestest) kõrgematel troofilistel ehk toitelistel tasanditel. Konsumentide hulka kuuluvad FÜTOFAAGID, ZOOFAAGID ja OMNIFAAGID. Kõigis nimetatud rühmades on ka parasiite.

Kontakti teel levimine (Id *contactus* – kokkupuude) – kokkupuute teel levimine. NAKKUSTEE, mille abil väheliikuvad parasiidid levivad loomalt loomale kas otsese või kaudse (vahendatud) kokkupuute korral (sügelislestad, täid, väivid, lamba raudkärbes jt). Loomade suguhaiguste hulka kuuluvad parasitoosid (nt trihhomonoos ja kargtaud) levivad tervete ja haigete loomade paaritamisel või kunstlikul seemendamisel puhastamata riistastiku ja haigete loomade spermaga.

Kooperatsioon (Id *cooperatio* – ühestöötamine) – koostöimimine, koostöö. Eri liikidesse kuuluvate organismide, sealhulgas parasiitide, samaaegne ühesuunaline koostoime.

Kroonilised parasitoosid (kr *chronios* – ammine; PARASITOOS) – pikaldased nügitöved. Enamik parasitoose kulgeb pikaldaselt. Kroonilised parasitoosid algavad tavaliselt primaarselt, harvemini sekundaarselt (pärast ägeda haigusjärgu möödumist). Vt ka KLIINILISED PARASITOOSID.

Laktogeenne nakkustee (Id *lac* – piim, kr *genos* – süüd, pärinemine) – piimakaudne nakkus. Haigusetekiitajad kogunevad lakteeriva emaslooma udarasse ja erituvad piimaga (eriti ternespiimaga). Noorloomad nakatuvad sel viisil helmindivastsetega (nt strongüloidestega) või ainuraksetega (nt toksoplasmadega). Vt ka NAKKUSTEED, PERORAALNE NAKKUSTEE.

Larvaalsed parasiidid (Id *larva* – vastne; PARASIIT) – vastselised (vastsejärgus olevad) nügilised. Vastselisi parasiite leidub sagedamini vahe-, lisa- või reservuaarperemeeste organismis ning väliskeskkonnas. Osa parasiite muneb ka pärisperemehe organismis vastseid sisaldavaid mune (ovovivipaarsed parasiidid) või sünnitab vastseid (vivipaarsed parasiidid). Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Latentsed parasitoosid (Id *latens* – varjatud; parasitoos) – varjatud parasitoosid. Vahel ei saa helmintide vastsed peremeesorganismi kaitsereaktsioonide töttu tavalise PATENTAJA jooksul suguküpsaks areneda, kuid nad ei hävi ja säilivad peremehe arenemisvöimelistena mitu kuud. Parasiidivastset lõpetavad arengu ja põhjustavad peremehe haigestumist siis, kui peremehe resistentsus nõrgeneb. Latentsed helmintoosid avalduvad kliiniliselt enamasti näiteks talvel või kevadtalvel.

Lisaperemehed – teised vaheperemehed. Neis peremeestes areneb parasiidi noorvorm (vastne) edasi, saavutab nakkusvöime, kuid ei sigi.

Lokalisatsioon (Id *locus* – koht) – püsipaik, parasiitide paiknemine liigiti ja arenemisjärguti peremehe teatud rakkudes, elundites või kehaosades. Eristatakse NORMAALSET LOKALISATSIOONI, ABERRANTSET LOKALISATSIOONI ja VÄÄRLOKALISATSIOONI.

Looduskoldelised haigused – ühelt poolt metsloomade ja teiselt poolt koduloomade (vahel ka inimese) ühised haigused. Looduses ja inimasulates moodustuvad loomade hulgas püsivad haiguskolded, kus parasiidid kaua tsirkuleerivad. Looduskoldelistel haigustel eristatakse PRIMAARSEID LOODUSKOLDEID, SÜNANTROOPSEID HAIGUSKOLDEID ja SEKUNDAARSEID LOODUSKOLDEID. Vt ka LOODUSKOLDELISED PARASITOOSID.

Looduskoldelised parasitoosid – paljud looduskoldeliste haiguste hulka kuuluvad nügulistöved. Koduloomad ja inimese looduskoldelised parasitoosid jagatakse levikuviisi järgi kahte rühma: TRANSMISSIIVSED LOODUSKOLDELISED PARASITOOSID ja MITTETRANSMISSIIVSED LOODUSKOLDELISED PARASITOOSID.

Looduskolle – haiguskolle, kus nakkushaiguste tekitajad püsivad kaua paikkonna looduses, teatava loomastikuga alal, inimasustusest olenemata. Looduskolle on koduloomade ja/või inimese LOODUSKOLDELISTESSE HAIGUSTESSE nakatumise allikaks. Eristatakse PRIMAARSEID ja SEKUNDAARSEID LOODUSKOLDEID. Vt ka SÜNANTROOPSED HAIGUSKOLDED.

Loomaparasitoloogia (PARASITOLOOGIA) – parasitoloogia osa, mis uurib kõigi loomade parasiite. Jagatakse VETERINAARPARASITOLOOGIAKS (koduloomade parasitoloogia) ja metsloomade ehk ulukite parasitoloogiaks.

Lumenikoolid (Id *lumen* – valendik + *colere* – elutsema) – valendikuasukad. ENDOPARASIIDID, kes nugivad peremehe torujate elundite valendikes (seedekulglas, hingamisteedes, vere- ja lümfisoontes, kuse- ja suguelundites jm). Vt ka ENDOPARASIITIDE JAOTUS LOKALISATSIOONI ALUSEL.

Lõpp-peremehed – DEFINITIIVSED PEREMEHED.

Mehaaniline kahjustus (kr *mechane* – masin) – üks parasiidi patogeense toime viisidest. Iga nügiline mõjub organismile võõrkehana. Mida arvukamad ja suuremad on parasiidid, seda ulatuslikum on parasiidi patogeenne toime peremehesse. Toitumise ja migratsiooni ajal vigastavad parasiidid peremehe nahka, limaskesti ja siseelundeid. Suurte parasiitide nügimise korral võivad torujad elundid (sooled, hingamisteed, kuseteed, vere- ja lümfisooned, sapi- ja pankreasejuha) ummistuda. Torujate elundite (veresoonte, söögitoru) läheduses paiknevad ehhinokokipõied võivad neid väljastpoolt komprimeerida ja valendiku sulgeda. Parasiidid põhjustavad elundite rõhkatroofiat.

Mehaanilised siirutajad (kr *mechane* – masin) – haigusetekitajate mehaanilised edasikandjad. Mehaaniliste siirutajate (loomade või inimese) organismis või keha pinnal parasiidid ei arene ega sigi, kuid püsivad mingi aja nakkusvõimelistena. Mehaanilised siirutajad ainult kannavad helmintide mune ja vastseid või ainuraksete tsüste edasi jäsemetel, suistel, seedekulglas jm. Inimesed võivad kanda loomade parasiite või nende noorvorme edasi kätega, jalanõudega, riietusega ja hooldamisriistadega. Vt ka SEKUNDAARSED NAKKUSALLIKAD, NAKKUSALLIKAD.

Metafülaktika (kr *meta* – koos, ümber + *phylaxis* – valvsus) – nügilistevastaste ravimpreparaatide korduv, vahel kauakestev plaanipärane manustamine nakatumisohus olevatele või nakatunud, kuid kliiniliselt veel tervetele loomadele. Metafülaktika kaitseb karja ähvardava haiguspuhangu eest ja väldib parasiitide horisontaalset ning vertikaalset levikut majandi nakatamata loomadele, teiste majandite loomadele või inimesele. Siia kuuluvad ka PROTOZOOSIDE KEMOPROFÜLAKTIKA, PROFÜLAKTILISED DEHELMINTISEERIMISED ja töötlemised lülilalgsete vastu. Vt ka PARASITOOSIDE TÕRJE MEETMED.

Metatsükiline migratsioon (kr *meta* – järel, vahel + *kyklos* – ring; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastne rändab organismi sattumise paigast mõnda teise elundisse või kehaosasse ega soorita rändeteel suletud ringi. Valdav enamus parasiite migreerib metatsükiliselt. Vt ka MIGRATSIOON, TSÜKLILINE MIGRATSIOON.

Migratsioon (Id *migratio* – rändamine) – ränne. Parasiidi noorvormide (eriti helmindivastsete) liikumine peremeesorganismi sattumise või tungimise paigast püsipaika. Vt ka TSÜKLILINE MIGRATSIOON, METATSÜKLILINE MIGRATSIOON, AKTIIVNE MIGRATSIOON, PASSIIVNE MIGRATSIOON.

Mittetransmissiivsed looduskoldelised parasitoosid – nügitõved, mis levivad alimantaarse nakkusena VAHE-, LISA- või RESERVUAARPEREMEESTE, sööda, vee või pinnase kaudu. Sellesse rühma kuuluvad näiteks toksoplasmoos, trihhinelloos, ehhinokokoosid, fastsioloos, dikrotsüloos, suurem osa mäletsejaliste strongüldoosid, veelindude helmintoosid ning paljud teised Eestis levinud

koduloomade parasitoosid. Vt ka LOODUSKOLDED, LOODUSKOLDELISED HAIGUSED, LOODUSKOLDELISED PARASITOOSID.

Monokseensed parasiidid (kr *monos* – üks + *xenos* – võõras; parasiit) – üheperemehelised nugalised. Arenemistsüklis on ainult üks peremees. Arenemine kulgeb peremeeste vahetuseta. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Morfoloogiline adaptatsioon (kr *morphe* – vorm + *logos* – mõiste, käsitlus; adaptatsioon) – parasiitide kehaehituse kohastumine nugiuluviisiga. Jagatakse REGRESSIIVSEKS ja PROGRESSIIVSEKS ARENGUKS.

Mutualism (ld *mutuus* – vastastikune) – KASULIK INTERAKTSIOON liikide vahel. Mõlemapoolselt kasulikud SÜMBIOOSisuhted liikide vahel, mis on muutunud obligatoorseteks. Mutualistlikes suhetes liigid ei saa teineteiseta eksisteerida. Vrd PROTOKOOPERATSIOON.

Nakkusallikad – nakatumise kohad. Nakkusallikast saavad loomad parasiitide invasiooni. Parasitooside korral eristatakse PRIMAARSEID ja SEKUNDAARSEID NAKKUSALLIKAID.

Nakkushaigused – spetsiifiliste haigustekitajate põhjustatud haigused, mis levivad haigustekitaja edastumisel nakatunud organismilt vastuvõtlikule organismile. Nakkushaigused jagatakse INFEKTSIOONHAIGUSTEKS ja PARASITOOSIDEKS ehk invasioonihaigusteks.

Nakkusteel – nakatumisviisid. Parasiidid invadeerivad peremehi mitmesuguste nakkusteel kaudu. Mõned parasiidid otsivad peremehi, teised levivad KONTAKTI TEEL, PERORAALSELT, INTRAUTERIINSELT, PERKUTAANSELT, TRANSMISSIIVSELT või AEROGEENSELT.

Neutralism (kr *neuter* – ei see ega teine, keskmine) – liikidevaheline INDIFERENTNE INTERAKTSIOON, mille puhul kontakteeruvad liikide populatsioonid ei avalda teineteisele ei kasulikku ega pärssivat mõju.

Noorloomade isoleeritud pidamine – profülaktikaabinõu nii ruumides kui karjamaal. Vanemad loomad on sagedasti parasiidikandjad, ilma et neil oleks haigustunnuseid, seevastu noorloomad on parasiitide nakkusele väga vastuvõtlikud ja haigestuvad kliiniliselt. Loomakari tuleb komplekteerida ühevanustest ja ühest majandist või samast noorloomade partiist pärinevatest loomadest ja teda tuleb pidada teistest karjadest eraldi. Karja ei või tuua sisse üksikuid loomi väljapraagitud või hukkunud loomade asemele.

Normaalne lokalisatsioon (ld *norma* – õige mõõt; *locus* – koht) – normaalne püsipaik. Püsipaik, kus parasiiti leidub kõige sagedamini ja arvukamalt. Siin on parasiidi elutegevuseks kõige soodsamad tingimused. Vt LOKALISATSIOON.

Obligaatsed parasiidid (ld *obligatorius* – kohustuslik; PARASIIT) – PARASIIDID, kes peavad oma elu jooksul tingimata läbima nügiva elujärgu või parasiteerima kogu elu kestel. Ilma parasiteerimiseta pole nad võimelised eksisteerima. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Omnifaagid (ld *omnis* – kõik + kr *phagos* – neelav) – kõigetoidulised, segatoidulised, niihästi loom- kui taimtoitu tarvitavad loomad. Siia kuulub ka osa loomade parasiite. Vt ka OMNIVOORID, HETEROTROOFSED ORGANISMID, KONSUMENDID.

Omnivoorid (ld *omnivorus* – kõigesööja) – kõigetoidulised, segatoidulised, niihästi loomset kui taimtoitu tarvitajad. Siia kuulub ka osa loomade parasiite. Vt ka OMNIFAAGID, KONSUMENDID, HETEROTROOFSED ORGANISMID.

Parasiidi patogeenne toime peremehesse – nügiliste tõvestav mõju peremehesse. Patogeenne toime avaldub PARASIIDI TOITUMISEL, MEHAANILISE KAHJUSTUSENA, TOKSILISE TOIMENA, ALLERGISEERIVA TOIMENA, ALLERGILISTE GRANULOOMIDE TEKKENA, INOKULEERIVA TOIMENA jne. Parasitooside PATOGENEES on alati seotud parasiidi mitme patogeense toime samaaegse mõjuga peremehesse. See on keerukas dünaamiline, üksteisele järgnevatest reaktsioonidest koosnev protsess. Parasitoosid ei kahjusta ainult üksikelundeid, nad on üldhaigused, mis häirivad peremehe kogu elutegevust.

Parasiidi toitumine (PARASIIT) – parasiidid toituvad peremehe seedekulglas leiduvast söödast, kehavedelikest (veri, lümf, koevedelik, nõred) ja kudedest. Viimaseid neelavad nad tükikestena või veeldavad eelnevalt ensüümide abil (kehaväline seede). Mida suurem on parasiitide arv ja kiirem nende kasv ning sigimine, seda suurem on ka parasiitide toidutarve ja PARASIIDI PATOGEENNE TOIME PEREMEHESSSE.

Parasiidid otsivad peremehi – nakkustee, mille korral parasiidid kasutavad peremeeste invadeerimiseks liikumiselundeid. Pistesääsed, kihulased, pihukad, pistekärbsed, parmud jt kasutavad peremeeste leidmiseks tiibu; kirbud, lutikad, kanalest jt aga hästiarenenud jäsmeid. Nad otsivad ise aktiivselt peremehi. Puugid seevastu varitsevad ooteasendis taimedel peremeeste möödumist, et kinnituda neile. Kõigil sellesse rühma kuuluvatel parasiitidel on hästiarenenud meeleeelundid, mis võimaldavad neil peremeeste otsimisel orienteeruda.

Parasiidikandvus (PARASIIT) – kliiniliselt tervistunud (kuid seejuures nakatunuks jäänud) või subkliiniliselt parasitaase põdevaid nakkust levitavaid loomi nimetatakse parasiidikandjateks. Parasiidikandvus on varjatud ohtlik nakkusallikas loomakarjas, seda esineb paljude parasitooside puhul. Vt ka PATENTAEG, SUBKLIINILISED PARASITOOSID.

Parasiit (kr *para* – kõrval + *sitos* – toit) – nügiline, söödik. Organism, kes 1) elab ajutiselt või alaliselt PEREMEHE keha pinnal või sisemuses; 2) toitub peremehe kulul ja 3) toimib peremehesse PATOGEENSELT. Parasiitideks laiemas mõttes peetakse kõiki NAKKUSHAIGUSTE tekitajaid. Parasiitideks kitsamas mõttes on ainult PARASITOOSIDE tekitajad. Võrreldes parasiiti EPISIIDIGA ehk röövloomaga on esimene peremehes palju väiksem ja väga palju nõrgem. Röövloom on saakloomast alati tunduvalt tugevam ja tihti ka kiirem. Parasiitidel on mõndagi ühist röövloomadega, kuid ka olulisi erinevusi.

Parasiitide liigitamine (kr *para* – kõrval, juures + *sitos* – toit) – parasiitide rühmitamine mitmesuguste tunnuste alusel. Sagedamini kasutatavad jaotused on järgmised: 1) parasiitse eluviisiga kohastumise alusel (FAKULTATIIVSED ja OBLIGAATSED PARASIIDID); 2) lokaliseerimise alusel (EKTOPARASIIDID, ENDOPARASIIDID); 3) peremeesliikide arvukuse alusel (STENOFAAGID ja EURÜFAAGID); 4) parasiidi elutsükli osalevate peremeeste arvu alusel (ÜHEPEREMEHELISED ja MITMEPEREMEHELISED); 5) parasiitide arenemisjärku arvestavad (LARVAALSED, PREIMAGINAALSED ja IMAGINAALSED); 6) parasiteerimise kestuse alusel (TEMPORAARSED, STATIONAARSED, PERIODILISED ja PERMANENTSED PARASIIDID); 7) SUPERPARASIIDID ja PSEUDOPARASIIDID.

Parasitaarsõlmed (PARASIIT) – ALLERGILISED GRANULOOMID.

Parasitism (kr *para* – kõrval + *sitos* – toit) – parasiitlus, parasiteerimine, nugisus, nugimine.

Organismide ANTAGONISTLIK INTERAKTSIOON, mille puhul üks liik, parasiit, elab ajutiselt või alaliselt teise liigi, peremehe, keha pinnal või sisemuses, toitub peremehe kulul ja toimib peremehesse patogeenselt. Vrd EPISITISM. Parasiidile on peremes pikka aega elusaks toiduallikaks, röövloom ehk EPISIIT sööb oma saaklooma kohe ära.

Parasitismi levik loomariigis – parasiidid on erisuguse morfoloogia, füsioloogia ja süstemaatilise kuuluvusega selgrootud. keda ühendab põhitunnusena nugiv eluviis. Parasiidid moodustavad mitte süstemaatilise, vaid ökoloogilise loomade rühma. Parasiitseid liike on paljudes loomariigi hõimkondades ja klassides kõrvuti mitteparasiitsete liikidega. Mõned hõimkonnad ja klassid koosnevad ka ainult parasiitidest.

Parasitofauna (PARASIIT + *Id Fauna* – rooma põllu- ja metsajumalanna) – nugiloomastik. Parasiitide süstemaatiline loetelu teatud peremeesliigil (või peremeeste suuremal taksonil) mingil kindlal territooriumil või peremehe kogu levikualal. Tihti märgitakse parasitofaunades ka INVASIOONI EKSTENSIIVSUST ja INVASIOONI INTENSIIVSUST.

Parasitoloogia (kr *para* – kõrval + *sitos* – toit + *logos* – mõiste, käsitlus) – parasiiditeadus, nugilisõpetus. Teadus, mis uurib taimede, loomade ja inimese PARASIITE ning PARASITOOSE. Parasitoloogia jagatakse uuritavate parasiitide süstemaatilise kuuluvuse alusel tavaliselt neljaks osaks: PROTOZOOLOOGIA, HELMINTOLOOGIA, AKAROLOOGIA ja ENTOMOLOOGIA. Parasiitide peremehi arvestades jagatakse parasitoloogia taimeparasitoloogiaks, LOOMAPARASITOLOOGIAKS ja inimese- ehk meditsiiniliseks PARASITOLOOGIAKS.

Parasitoloogiaalne selgitustöö – oluline lüli parasitooside profülaktikas. On tähtis kogu rahva, loomakasvatavate ja tootmisjuhtide teadmiste laiendamiseks ning nende tõhusamaks kaasatõmbamiseks parasitooside tõrjele. Selleks kasutatakse vestlusi, koosolekuid, seminare, ajakirjandust, plakateid, brošüüre, ringhäälingut jne.

Parasitoosid (parasiit + *Id -osis* – haigust tähistav järelliide) – parasitaarhaigused, INVASIOONIHAIGUSED, nugitõved. PARASIITIDE põhjustatud NAKKUSHAIGUSED. Suuremad parasitooside rühmad on PROTOZOOSID, HELMINTOOSID, AKAROOSID ja ENTOMOOSID.

Parasitooside kulg (PARASITOOS) – parasitoosid kulgevad kindlate seaduspärasuste järgi. Kulus eristatakse PREPATENTAEGA, INKUBATSIOONIAEGA ja PATENTAEGA, mis võivad kokkupuutealadel kattuda. Eristatakse KLIINILISI ja SUBKLIINILISI PARASITOOSE.

Parasitooside nomenklatuur (kr *para* – kõrval + *sitos* – toit + *Id -osis* – haigust tähistav järelliide; *Id nomenclatura* – nimestik) – Veterinaarparasitoloogia Edendamise Maailmaliidu (WAAVP) poolt väljatöötatud loomade parasitaarhaiguste standardiseeritud nomenklatuuri järgi nimetatakse parasitoose tekitaja ladinakeelse perekonnanime järgi, lisades sõna tüvele järelliite *-osis*. Sõna tüvi moodustub tavaliselt taksoni nominatiivist (nimetavast käändest) ühe või kahe viimase tähe ärajätmisel. Kui taksoni nimetus lõpeb *x*-ga, siis moodustatakse sõna tüvi genitiivist (omastavast käändest). Parasitooside eestikeelsetel nimetustel on lõpp *"-oos"*.

Parasitooside tõrje meetmed – abinõud nugitõbede vastu. Parasitooside tõrje meetmed koosnevad PROFÜLAKTIKAST, IMMUNOPROFÜLAKTIKAST, METAFÜLAKTIKAST ja TERAAPIAST. Vt ka PARASITOOSIDEST TERVENDAMISE PLAAN.

Parasitoosidest põhjustatud majanduslik kahju – parasitoosid vähendavad kõigi loomakasvatusharude tootlikkust. Selle tõttu hukkub loomi, praagitakse välja rümpi ja siseelundeid, pidurdub noorloomade kasv, halveneb söödakasutus, väheneb kehamass, langevad piimatoodang, naha kvaliteet, villa hulk, kanadel munevus. Nakatunud loomade kasutusega on normaalsest tunduvalt lühem. Parasiidid nõrgestavad organismi teistele haigustele vastupanu võimet ning raskendavad teiste samaaegsete haiguste kulgu.

Parasitoosidest tervendamise plaan – kava koostatakse majandile kohalikest oludest lähtudes. Parasitooside tõrjet on otstarbekohane alustada üksikute farmide tervendamisega ja laiendada seda hiljem teistele farmidele ning majanditele. Vt ka PARASITOOSIDE TÕRJE MEETMED.

Parasitotsünoos (PARASIIT + kr *koinos* – ühine) – nügiliskooslus. Kõigi organismi, elundit või kehaosa asustavate parasiitide kooslus, kus registreeritakse parasiitide liigid, invasiooni intensiivsus ja ekstensiivsus, kuid peatähelepanu on pööratud parasiidiliikide INDIFERENTSETELE, SÜMBIOOTILISTELE või ANTAGONISTLIKELE suhetele ning parasitotsünoosi kui terviku ja peremeesorganismi suhete uurimisele. Parasitotsünoosi liikmete antagonistlike suhete korral väheneb parasiitide koosluse summaarne VIRULENTNE toime peremehesse, sümbiootiliste suhete korral see tugevneb.

Passiivne migratsioon (ld *passivus* – tegevusetu; MIGRATSIOON) – parasiidivastsete kaasakandumine vere, lümfi, hingamisteede nõre, sapi, soolesisaldise jms liikumisega.

Patentaeg (ld *patens* – avalik) – ajavahemik PARASITOOSIDE kulus prepatentaja lõpust kuni parasiitide lahkumiseni peremehe organismist ehk aeg, mille jooksul võib loomalt võetud proovides leida parasiite või nende noorvorme. Patentaeg on täiskasvanud parasiitide sigimise aeg peremehe organismis. Lühikese vaheajaga korduvate nakatumiste puhul liituvad üksikud patentajad tunduvalt pikemaks summaarseks patentajaks.

Patogeen (kr *pathos* – kannatus + *genos* – sünd) – haigust põhjustav tekitaja, NAKKUSHAIGUSE (sealhulgas PARASITOOSI) tekitaja.

Patogeensus (kr *pathos* – kannatus + *genos* – sünd) – tõvestavus, tõvetekkelisus. Haigusetekitaja PARASIIDI kõige olulisem tunnus: võime põhjustada NAKKUSHAIGUST (PARASITOOSI). Sama liiki haigusetekitaja erinevad tüved on tihti erisuguse patogeensusaste astmega, mida nimetatakse tüvede VIRULENTSUSEKS.

Patogenees (kr *pathos* – kannatus + *genesis* – teke) – haiguse teke ja arenemine. Haigusõpetuse osa, mis käsitleb haiguse tekkimise põhjusi ja selle arenemist organismis. Eristatakse kausaalset patogeneesi (käsitleb haiguse põhjuslikke tingimusi ning protsesse) ja formaalset patogeneesi (uurib haiguse puhul tekkivaid või haigestumisele viivaid struktuurimuutusi). Vt ka PARASIITIDE PATOGEENNE TOIME PEREMEHESSSE.

Patoloogia (kr *pathos* – kannatus + *logos* – mõiste, käsitlus) – haigusõpetus.

Perakuutsed parasitoosid (ld *per* – läbi, üle + *acutus* – terav, äge; PARASITOOS) – üliägedalt kulgevad parasitoosid. Nii kulgevad parasitoosid ainult üksikjuhtudel (nt põrnarebendi tõttu veiste babesioosi korral, tromboemboolilised koolikud jt). Vt ka KLIINILISED PARASITOOSID.

Peremeeste vahetus – HETEROKSEENSETE PARASIITIDE ehk mitmeperemeheliste parasiitide arenemistsükli toimuv üleminek ühest peremehest teise. Ühes arenemistsükli võib parasiitidel olla 1–4 peremehevahetust, sõltuvalt parasiidiliigi bioloogiast (peremeeste arvust arenemistsükli).

Peremehe isevabanemine parasiitidest – ALLERGILISE reaktsiooni tulemus. Peremehe isevabanemine helmintidest toimub sama liiki parasiidi noorvormide intensiivse superinvasiooni korral. Seda põhjustab histamiini hulga suurenemine veres. Vt ka ALLERGIA, KIIRE ALLERGILINE REAKTSIOON, PARASIIDI PATOGEENNE TOIME PEREMEHESE.

Peremehe organism parasiidi elukeskkonnana – parasiitide elu on tihedas seoses elukeskkonnaga, kust nad võtavad vastu mõjustusi ja mõjustavad seda ka ise. Peremeesorganismi, mis mõjustab parasiiti vahetult, nimetatakse parasiidi esmaseks ehk PRIMAARSEKS ELUKESKKONNAKS. Peremeest ümbritseva väliskeskkonna mõjud kanduvad parasiidini peremehe poolt vahendatuna ja transformeerituna. Seepärast nimetatakse peremeest ümbritsevat väliskeskkonda parasiidi teiseseks ehk SEKUNDAARSEKS ELUKESKKONNAKS. Parasiidi, peremehe ja väliskeskkonna seoste tundmine võimaldab paremini mõista parasiitide elu ja leida lähtepunkte parasitooside tõrjeks.

Perioodilised parasiidid (kr *periodos* – ringkäik; PARASIIT) – aegajalised parasidid. Kasutavad peremehe organismi ainult ühe arengujärgu jooksul, ülejäänud osa arenemistsüklist kulgeb mitteparsiitelt. Vt ka STATIONAARSED PARASIIDID, PARASIITIDE LIIGITELU.

Perkutaanne nakkustee (ld *per* – läbi, *cutis* – nahk) – nahkaudne nakkustee. Parasiitide noorvormid tungivad selle NAKKUSTEE korral ise läbi naha peremehe organismi (veise nahakiin, strongüloidese, bunostomumi, untsinaaria jt vastsed) või satuvad peremehe organismi nahavigastuste kaudu. Oma püsipaikadesse jõuavad vastsed vereteid pidi. Ka TRANSMISSIIVNE NAKKUSTEE verdimevate siirutajate vahendusel on sisuliselt perkutaanne nakkustee.

Permanentset parasiidid (ld *permanens* – jääv, katkestamatu; PARASIIT) – alalised parasiidid. Kasutavad peremeest toiduallikana ja elupaigana kogu arenemistsükli kestel. Vt STATIONAARSED PARASIIDID, PARASIITIDE LIIGITELU.

Peroraalne nakkustee (ld *per* – läbi + *oralis* – suuline, suukaudne) – alimentaarne nakkustee, suukaudne nakkustee. See nakkustee on eriti oluline HELMINTOOSIDE ja PROTOZOOSIDE levikul. Suu kaudu nakatuvad loomad harilikult parasiidi noor-vormidega (HELMINTImunad ja -vastsed, ainuraksete ootsüstid ja püsitsüstid) saastunud sööda või joogiveega. Paljudel juhtudel toituvad loomad parasiidi VAHE-, LISA- või RESERVUAARPEREMEESTE lihast ja siseelunditest (nt karnivooride tsestodooside puhul) või neelavad need juhuslikult alla koos rohuga (taimetoiduliste paelusstõved). Peroraalne on ka LAKTOGEENNE NAKKUSTEE (piima kaudu).

Populatsioon (ld *populus* – rahvas) – asurkond, kari, rahvastik. Ühe liigi vastastikku suhtlevate ja ristumisvõimeliste isendite kogum mingis levilas ehk areaalis. Ka parasiidid moodustavad oma peremeesorganismides populatsioone.

Postimaginaalne dehelmintiseerimine (Id *post* – pärast + *imago* – valmik; DEHELMINTISEERIMINE) – valmikujärgne dehelmintiseerimine. Mõned ANTHELMINTIKUMID pidurdavad väikestes annustes manustatuna ümarusside munemist ja munad on arenemisvõimetud või viljastamata. Selle tulemusena lakkab invasiooni levik loomadelt väliskeskkonda, olgugi et helmintide arv peremehe organismis alati oluliselt ei vähene. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE, TERAAPIA.

Preadaptatsioonid (Id *prae* – eel-, eelne + *adaptatio* – kohastumine) – eelkohastumised. Iseärasused teatud selgrootute rühmade morfoloogias ja füsioloogias, mis soodustavad nende üleminekut nugiuluviisile.

Preimaginaalne dehelmintiseerimine (Id *prae* – eel-, eelne + *imago* – valmik; DEHELMINTISEERIMINE) – valmikueelne dehelmintiseerimine. Loomade organismis hävitatakse noori helminti, kes ei ole veel saavutanud suguküpsust. Sellega välditakse loomade kliinilist haigestumist ja lõppemist. Helmintid eemaldatakse organismist enne, kui nad saavad suguküpseks ja levitavad väliskeskkonda oma mune või vastseid. Vt ka ANTHELMINTIKUM, DEHELMINTISEERIMINE, TERAAPIA.

Preimaginaalsed parasiidid (Id *prae* – eel-, eelne + *imago* – valmik; PARASIIT) – valmikueelsed parasiidid. Parasiidid, kes pole veel saavutanud suguküpsust lõpp-peremehe organismis. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Premunitsioon (Id *prae* – eel-, eelne + *munitio* – kindlustus) – mittesteriilne immuunsus. Kestab nii kaua, kuni haigusetekitaja viibib peremeesorganismis.

Prepatentaeg (Id *prae* – eel-, eelne + *patens* – avalik) – peiteaeg. Aeg PARASITOOSI kulus, mis kestab loomade nakatumisest kuni parasiitide või nende noorvormide (munade, vastsete) ilmnemiseni uuritavas diagnostilises materjalis (vereäietes, kopoproovides, nahakaabets jne). Kestab peremehe nakatumisest kuni parasiidi suguküpseks saamiseni. Peiteaeg võib olla inkubatsioonijast pikem, sellega võrdne või lühem, sõltudes haigustunnuste ilmnemise kiirusest.

Preventiivne tervisekaitse (Id *praeventus* – ärahoidmine) – PROFÜLAKTIKA.

Primaarne elukeskkond (Id *primarius* – esmane) – esmane elukeskkond. Parasiidi primaarne elukeskkond on peremeesorganism, mis mõjutab parasiiti vahetult. Vt ka PEREMEHE ORGANISM PARASIIDI ELUKESKKONNANA.

Primaarne immuunsus (resistentsus) (Id *primarius* – esmane; IMMUUNSUS) – esmane, mittespetsiifiline, loomulik, kaasasündinud pärilik tõvekindlus. Primaarne immuunsus ehk resistentsus on omane kas liigile või tõule. Primaarne immuunsus muutub harilikult looma täiskasvanuks saades pingsamaks, harvemini nõrgeneb (eaimmuunsus).

Primaarsed looduskolded (Id *primarius* – esmane) – esmased looduskolded. Looduses moodustunud haiguskolded, kus parasiidid ringlevad kaua metsloomade hulgas. Koduloomad ja/või inimene nakatuvad, kui nad on sellele haigusetekitajale vastuvõtlikud ja satuvad haiguse primaarsesse LOODUSKOLDESSE. Vt ka LOODUSKOLDELISED HAIGUSED, LOODUSKOLDELISED PARASITOOSID.

Primaarsed nakkusallikad (Id *primarius* – esmane) – esmased nakkusallikad. Primaarne NAKKUSALLIKAS on parasiitidest tabandatud loom. Parasiitide invasioon levib invadeeritud loomalt vahetult üldiselt harva. Otsesel või kaudsel kokkupuutel levivad näiteks sügelislestad, täid, väivid;

paaritamise, kunstliku seemenduse või günekoloogilise uurimise korral levib veiste trihhomonoos, hobuste kargtaud jt parasitoosid.

Produtsendid (ld *producens* – esiletooja) – orgaaniliste ainete tootjad looduses. Sünteesivad foto- või kemosünteesi abil anorgaanilisest ainest orgaanilist ainet ning moodustavad esimese troofilise tasandi. Siia kuuluvad peamiselt rohelised klorofülliga taimed. Vt ka AUTOTROOFSED ORGANISMID.

Profülaktika (kr *prophylaktikos* – eelvalve) – preventiivne tervisekaitse. Profülaktika eesmärk on loomade tervise tugevdamine ja parasiitidega nakatumise ärahoidmine ilma et selleks loomadele manustataks ravimpreparaate. Vt ka PARASITOOSIDE TÕRJE MEETMED.

Profülaktiline dehelmintiseerimine (kr *prophylaktikos* – eelvalve; *de* – ära, *helmins* – nugiuss) – METAFÜLAKTIKAVÕTE, mille puhul loomadele manustatakse ANTHELMINTIKUME plaanipäraselt, kooskõlas tauditõrjeplaaniga, et ära hoida helmintooside kliinilist avaldumist karjas. Profülaktilised dehelmintiseerimised planeeritakse kõigile parasitoosidest tabandatud karjadele aasta peale ette.

Profülaktiline karantiin (kr *prophylaktikos* – eelvalve; pr *quarantaine* – nelikümmend päeva) – loomade isoleerimine nakkushaiguste ennetamiseks. Parasitooside ja teiste nakkushaiguste leviku profülaktikaks tuleb majandist elusloomadeks väljaviidavaid ja sissetoodavaid loomi pidada 30 päeva üldkarjast eraldi profülaktilises karantiinis. Selle aja jooksul jälgitakse loomade tervislikku seisundit ning tehakse kõik ettenähtud uurimised ja töötused, sealhulgas uurimised ja töötused parasitoosidele.

Progressiivne areng (ld *progressus* – edasimineku) – edasiarenemine. Vabaltelavate liikidega võrreldes on parasiitidel paljud elundid või elundisüsteemid morfoloogilise adaptatsiooni tulemusena hüpertrofeerunud, näiteks kinnituselundid, suised, sopistised seedekulglas, suguelundid jt. Parasiitide väliskuju on muutunud vastavaks eluviisile ja püsipaigale.

Protokooperatsioon (kr *protos* – esi-, alg- + ld *cooperatio* – ühestöötamine) – KASULIK INTERAKTSIOON liikide vahel. Kõigile kasulik sümbioosi vorm eri liikide vahel, mis on fakultatiivne ja pole seega osalevate liikide eksisteerimiseks eluliselt vajalik. Vrd MUTUALISM.

Protozoologia (kr *protos* – esimene + *zoon* – loom + *logos* – mõiste, käsitus) – zoologia osa, mis uurib vabaltelavaid ja parasiitseid ainurakseid (*Protozoa*). Vt ka VETERINAARPROTOZOOLOOGIA.

Protozoosid (kr *protos* – esimene + *zoon* – loom + ld *-osis* – haigust tähistav järelliide) – algloomtõved. Parasiitsete ainuraksete (*PROTOZOA*) tekitatud PARASITOOSID.

Protozooside kemoprofülaktika (PROTOZOOS; kr *chemeia* – keemia + *prophylaktikos* – eelvalve) – ravimite korduv manustamine enne prognoositavaid haiguspuhanguid või noorloomadele teatud parasitooside esinemise eas. Kuulub METAFÜLAKTIKA valdkonda.

Pseudoparasiidid (kr *pseudos* – vale + PARASIIT) – ebaparasiidid. Mitmesugused taimse, loomse või mineraalse päritoluga moodustised, mida loomade või neilt võetud proovide uurimisel võib ekslikult pidada parasiitideks. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Regressiivne areng (ld *regressio* – tagasimineku) – taandarenemine. MORFOLOOGILINE ADAPTATSIOON, mis avaldub parasiitidel mitmesuguste elundite või elundkondade taandarenemises või kadumises: helmintidel puuduvad liikumiselundid, osal nugiputukatest taandarenevad tiivad.

Nägemiselundid on tihti taandarenenud või puuduvad siseparasiitidel, seedeelundkond ja hingamiselundid on sageli redutseerunud. Morfoloogiline taandareng on kaasa aidanud parasiitide kohastumisele uutes tingimustes, seega edendanud nende bioloogilist progressi.

Reinvasioon (ld *re* – taas, uuesti + *invasio* – sissetungimine, rünnak) – taasinvasioon. Parasiitide nakkusest vabanenud peremehe uuesti nakatumine sama parasiidiliigiga. Vt ka INVASIOON.

Reservuaarperemehed (pr *reservoir* – mahuti) – säilitusperemehed. Nende organismi kogunevad toidus leiduvad nakkusvõimelised parasiidivastsed, kes siin ei arene ega paljune, kuid võivad pikka aega säilida DEFINITIIVSELE PEREMEHELE nakkusohtlikena. Reservuaarperemehed võivad olla nii MONOKSEENSETE kui ka HETEROKSEENSETE PARASIITIDE arenemistsüklis.

Ressursikonkurents (pr *ressources* – tagavarad + ld *concurrere* – koos jooksmas) – vastuoluline suhe ehk ANTAGONISTLIK INTERAKTSIOON liikide vahel. Avaldub vahendatud pärssimisena, kui on puudus mõnest mõlemale liigile vajalikust tegurist (toit, biogeensed ained, eluruum jms).

Retsipiendid (ld *recipere* – vastu võtma) – vastuvõtlikud organismid. Parasitoloogias nimetatakse TRANSMISSIIVSETE HAIGUSTE korral retsipientideks haigusele vastuvõtlikke loomi, kellele nakatatud lüliljalgne VEKTOR annab vere imemisel haigusetekitaja edasi.

Sanitaarabinõud pärast dehelmintiseerimist – meetmed, mis väldivad väliskeskkonna (ruumide, karjamaade) saastumist pärast DEHELMINTISEERIMIST massiliselt erituvate helmindimunade ja -vastsetega. Dehelmintiseeritud loomi peetakse 5–7 päeva ruumides või väikestes kuivades koplites. Sõnnik ja eritunud parasiidid kogutakse ja kahjutustatakse. Ruumides tehakse põhjalik puhastus ja DESINVASIOON. Suvel on otstarbekohane ajada loomad pärast dehelmintiseerimist uutele, nakkusvabadele karjamaadele.

Sekundaarne elukeskkond (ld *secundarius* – teisene) – teisene elukeskkond. Parasiidi teisene elukeskkond on peremeest ümbritsev väliskeskkond, mille mõjud jõuavad parasiidini peremehe vahendatuna ja transformeerituna. Vt PEREMEHE ORGANISM PARASIIDI ELUKESKKONNANA.

Sekundaarne immuunsus (immuunsus) (ld *secundarius* – teisene; IMMUUNSUS) – omandatud tõvekindlus. Sekundaarne immuunsus ehk immuunsus areneb organismis pärast parasiitidega nakatumist või parasiitidevastast immuniseerimist. Sekundaarne immuunsus on kas aktiivne või passiivne.

Sekundaarsed looduskolded (ld *secundarius* – teisene) – teisesed looduskolded. SÜNANTROOPNE HAIGUSKOLLE võib põhjustada sekundaarsete looduskollete teket, kui nakatatud inimene või koduloom satub looduses paika, kus on sellele haigusele vastuvõtlikud metsloomad (TRANSMISSIIVSETE HAIGUSTE puhul ka VEKTORID), kuid siamaani puudus haigusetekitaja. Moodustub uus kauapüsiv looduskolle. Vt ka LOODUSKOLDELISED HAIGUSED.

Sekundaarsed nakkusallikad (ld *secundarius* – teisene) – teisesed nakkusallikad. Sekundaarsetel NAKKUSALLIKATEL on parasitooside levikus suur tähtsus, sest enamus parasitooside tekitajate noorvorme peab enne nakkusvõime saavutamist läbi tegema arengu väliskeskkonnas. VAHEPEREMEHE, LISAPEREMEHE või SIIRUTAJAS. Sekundaarseks nakkusallikaks on parasiitidest nakatatud väliskeskkond, sööt, joogivesi. MEHAANILISED ja BIOLOOGILISED SIIRUTAJAD, VAHE-, LISA- ja RESERVUAARPEREMEHEDE.

Siirutaja – VEKTOR.

Somaatilised ektoparasiidid (kr *soma* – keha; EKTOPARASIIT) – permanentsed ehk alalised välisnugilised. Veedavad kogu elutsükli peremehe kehal. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Spetsiifiline teraapia (ld *specificus* – eriomane; kr *therapeia* – ravi) – vabastab peremehed parasiitidest. Selleks kasutatakse ainuraksete-, nugiusside- või lülijalgsetevastaseid ravimeid. Vt ka TERAAPIA, PARASITOOSIDE TÕRJE MEETMED.

Statsionaarsed parasiidid (ld *stationarius* – seisev, liikumatu; PARASIIT) – püsiparasiidid. Peatuvad peremehe keha pinnal või sisemuses pikemat aega (erinevalt TEMPORAARSETEST PARASIITIDEST). Nende hulgas eristatakse PERIOODILISI PARASIITE ja PERMANENTSEID PARASIITE. Vt ka parasiitide liigitelu.

Stenofaagsed parasiidid (kr *stenos* – kitsas + *phagos* – neelav; PARASIIT) nugilised, kes on kohastunud parasiteerima ainult ühel peremeesliigil või väikesel arvul sugulasliikidel. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Subkliinilised parasitoosid (ld *sub* – all + kr *klinikos* – voodis lamav; PARASITOOS) – haigussümptomiteta kulgevad nugitõved. Parasiitide mõõduka invasiooni ja peremehe normaalse resistentsuse korral (head söötmis- ja pidamistingimused) kulgevad parasitoosid märgatavate kliiniliste haigustunnusteta, kuigi põhjustavad seejuures loomade toodangu vähenemist. Subkliinilised parasitoosid on alati seotud ka PARASIIDIKANDVUSEGA.

Suletud majandi režiim – oluline PROFÜLAKTIKA abinõu, mis kehtib kõigis loomakasvatusemajandites ja -farmides. Tootmistsooni ei lasta kõrvalisi isikuid. Vajaduse korral võib farmi külastamise loa anda majandi juhataja kooskõlastatult peaveterinaararstiga. Pääsلاس antakse külastajatele puhtad kitlid, peakatted ja kilesussid. Külastajaid ei lasta loomaruumidesse, nad võivad seal toimuvat jälgida vaatlusakendest. Farmide külastamine ja veokite sissesõit tuleb viia miinimumini.

Superinvasioon (ld *super* – üle-, peal- + *invasio* – sissetungimine, rünnak) – parasiitidega nakatunud looma uusnakkus sama parasiidiga. Vt ka INVASIOON.

Superparasiidid (ld *super* – üle, üli + PARASIIT) – hüperparasiidid, parasiitide parasiidid. Superparasiitide peremehed on ise parasiitse eluviisiga. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Säilitusperemehed – RESERVUAARPEREMEHED.

Sümbioos (kr *symbiosis* – kooselu) – tulukooslus. Kasulik interaktsioon. Üks või mõlemad partnerid saavad niisuguses INTERAKTSIOONIS kooselust kasu, kusjuures see ei too ühele ega teisele neist kahju. Sümbioosi vormid on SÜNOIKIA, KOMMENSALISM, PROTOKOOPERATSIOON ja MUTUALISM.

Sümptomaatiline teraapia (kr *symptoma* – kokkulangemine; *therapeia* – ravi) – kliiniliselt haigetel loomadel ilmnevate haigustunnuste (sümptomite) pehmendamine või kaotamine. Selleks manustatakse üldtugevdavaid ravimeid, südamevahendeid, seedimist normaliseerivaid, vereloomet soodustavaid, dehüdratsiooni vältivaid jt ravimeid. Sümptomaatiline ravi on SPETSIIFILISE RAVI kõrval oluline parasitooside ravi võtte. Vt ka TERAAPIA, PARASITOOSIDE TÕRJE MEETMED.

Sünantroopsed haiguskolded (kr *syn* – koos, *anthropos* – inimene) – antropurgsed haiguskolded. LOODUSKOLDES nakatunud koduloomade või inimeste tagasipöördumisel asulatesse võivad seal tekkida sünantroopsed haiguskolded, mis on harilikult samuti pikaajalised nagu looduskoldedki. Sünantroopsete haiguskollete püsimumist soodustab asjaolu, et põllumajandusloomade, kodulindude, koerte ja kasside kõrvalosalevad haigusetekitaja ringluses ka nãrilised, varblased, tuvid ja teised sünantroopsed loomaliigid. Vt ka LOODUSKOLDELISED HAIGUSED, LOODUSKOLDELISED PARASITOOSID.

Sũnoikia (kr *syn* – koos + *oikos* – maja) – KASULIK INTERAKTSIOON liikide vahel. SũMBIOOSI vorm, kus üks loomaliik kasutab teist ajutise pelgupaigana, pũsiva eluasemena vũi edasiliikumiseks.

Sũstemaatika (kr *systema* – ũhendus, tervik) – bioloogiaharu, mis teeb morfoloogiliste, fũsioloogiliste, biogeograafiliste, geneetiliste, fũlogeneetiliste ja paleontoloogiliste tunnuste alusel kindlaks organismide sugulussidemed ning nende koha TAKSONITE hierarhilises sũsteemis. Vt ka TAKSONOOMIA.

Zooantroponoosne parasitoos (kr *zoon* – loom + *anthropos* – inimene + *nosos* – haigus; PARASITOOS) – loomadele ja inimesele ũhine (vũi ka loomadelt inimesele edastuv) PARASITOOS.

Zoofaagid (kr *zoon* – loom + *phagos* – neelav) – loomtoidulised, lihatoidulised, lihasũõjad. Siia kuuluvad ka loomade parasiidid. Vt ka KARNIVOORID, HETEROTROOFSED ORGANISMID, KONSUMENDID.

Zoonoosne parasitoos (kr *zoon* – loom + *nosos* – haigus; PARASITOOS) – ainult loomi tabandav PARASITOOS. Mũiste on kasutatav ka inimeste ja loomade ũhiste parasitooside puhul.

Zooparasiidid (kr *zoon* – loom + *para* – kũrvalt + *sitos* – toit) – loomanugilised. Loomadel ja inimesel nugivad parasiidid. Ka parasitooside tekitajad – loomparasiidid.

Takson (kr *taxis* – kord, korrastus, asetus) – organismide sũstemaatiline kategooria: liik, perekond, sugukond jne.

Taksonoomia (kr *taxis* – kord, korrastus, asetus + *nomos* – seadus) – sũstemaatika osa, mis uurib organismide klassifitseerimise pũhimõtteid ja meetodeid ning loob TAKSONITE sũsteemi. Mũned autorid vũrdsustavad taksonoomia sũstemaatikaga.

Tekstikoolid (ld *textus* – kude) – koeasukad. ENDOPARASIIDID, kes nugivad kudeses – lihaskoes, kohevas sidekoes, kũõlustes, parenhũumelundites, ajukoes jm. Vt ka ENDOPARASIITIDE JAOTUS LOKALISATSIOONI ALUSEL.

Temporaarsed parasiidid (ld *temporarius* – ajutine; PARASIIT) – ajutised parasiidid. Kasutavad peremehi ainult vũga lũhikest aega nãlja kustutamiseks. ũlejããnud aja elavad vabalt ja peremehest sũltumatult (nt verdimevad tiivulised nugiputukad). Temporaarsete parasiitide peremehi nimetatakse ka toiteperemeesteks. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Teraapia (kr *therapeia* – ravi) – ravi. Abinũude kompleks kliiniliselt parasitaase pũdevate loomade vũi haigestunud karja tervistamiseks. Loomi tuleb ravida viivitamatult pãrast diagnoosi panekut ning aastaajast sũltumatult. Ravi ei planeerita ette, seda tuleb teha olude sunnil. Kliiniline parasitoos

puhkeb ja ravi läheb vaja siis, kui profülaktika ja metafülaktika on olnud puudulikud. Ravi on üks parasitooside tõrje meetmeid.

Terapeutiline dehelmintiseerimine (kr *therapeia* – ravi; DEHELMINTISEERIMINE) – ravidehelmintiseerimine. Kliiniliselt haigete loomade ravimine, patoloogilise seisundi muutmine normseisundiks. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE, TERAAPIA, SPETSIIFILINE ja SÜMPTOMAATILINE RAVI, ANTHELMINTIKUM.

Terapeutiline indeks (TI) (kr *therapeia* – ravi; Id *index* – näitaja) – looma poolt talutava maksimaalse annuse ja minimaalse raviva annuse suhtarv. Mida suurem on TI, seda vähem toksiline on ravim. Vt ka ANTHELMINTIKUMID.

Terminaalperemehed (Id *terminalis* – lõpulolev) – DEFINITIIVSED PEREMEHED.

Toiteperemees – TEMPORAARSE PARASIIDI peremees.

Toitumisahel – toitumistasandite ahelsõltuvus ökosüsteemides, näiteks: taim – taimtoiduline loom – parasiit – superparasiit. Looduses moodustavad toitumisahelad läbipõimumise tulemusena toitumisvõrgustiku. Igal järgneval tasandil väheneb nii organismide biomassi kui ka neid läbiva energia hulk, mille tulemusena moodustub toitumispüramiid.

Toksiline toime (kr *toxicon* – mürk) – mürgine toime. Toksilise toimega on nii nügulistest erituvad ja nende kehas leiduvad ained kui ka nügulistest ainevahetuse lõppsaadused. PARASIIDI toksiline PATOGEENNE TOIME PEREMEHESSSE on hemolüütiline ehk vererakku lõhustav, antikoagulatiivne ehk vere hüübimist takistav, peremehe seedeensüüme inhibeeriv või närvisüsteemi kahjustav. Intoksikatsioon võib ilmned ka pärast dehelmintiseerimist, kui surmatud nügilisi (nt solkmeid) lahtistitega õigeaegselt seedekulglast ei eemaldata ja nende seedumisel vabaneb rohkesti toksilisi aineid.

Transmissiivne nakkustee (Id *transmissio* – ülekanne) – siirutusnakkus. Nakatunud verdimevad ektoparasiidid (puugid, kanalestad, tiivulised nügiputukad, kaanid jt) süstivad vere imemisel oma süljega läbi naha peremehe organismi parasiitide noorvorme. Vt ka PERKUTAANNE NAKKUSTEE, vrd TRANSMISSIIVSED HAIGUSED.

Transmissiivsed haigused (Id *transmissio* – ülekanne) – siirutushaigused. Nakkushaigused (sealhulgas parasitoosid), mida kannavad ühelt peremehelt teisele verdimevad lülijalgsed siirutajad ehk VEKTORID.

Transmissiivsed looduskoldelised parasitoosid – looduskoldeid moodustavad siirutushaigused, mis levivad ainult verdimevate lülijalgsete vektorite (siirutajate) vahendusel (TRANSMISSIIVNE NAKKUS). Eestis on sellest rühmast levinum veiste babesioos, mida siirutab võsapuuk (*I. ricinus*) või laanepuuk (*I. persulcatus*). Vt ka LOODUSKOLDELISED HAIGUSED.

Transplatsentaarne nakkustee (kr *trans* – läbi, Id *placenta* – kook) – INTRAUTERIINNE NAKKUSTEE.

Tsükliline migratsioon (kr *kyklos* – ring; MIGRATSIOON) – ränne, mille puhul parasiidivastne liigub peremeesorganismis mööda suletud ringi ja jõuab lähtekohta tagasi. Vt ka MIGRATSIOON, METATSÜKLILINE MIGRATSIOON, HEPATOPULMOENTERAALNE MIGRATSIOON.

Tsütokoolid (kr *kytos* – rakk) – rakuasukad. ENDOPARASIIDID (peamiselt ainuraksed), kes nugivad epiteeli-, retikuloendoteliaalsüsteemi (RES), lihase-, närvi-, vere- jt rakkudes. Vt ka ENDOPARASIITIDE JAOTUS LOKALISATSIOONI ALUSEL.

Töötlemine lüljalgsete vastu – METAFÜLAKTIKAABINÕU, mille puhul manustatakse loomadele plaanipäraselt akaroinsektitsiide putuk- ja lestitõbede levimise aastaegadel.

Vabaltelavad organismid – mitteparasiitsed organismid.

Vaheperemehed – organismid, kelles areneb parasiidi noorvorm (LARVAALNE ehk vastseline PARASIIT), kes võib siin sugutult sigida. Teine vaheperemees – vt LISAPEREMEHED.

Vahetu konkurents (ld *concurrere* – koos jooksmas) – ANTAGONISTLIK INTERAKTSIOON liikide vahel, mil mõlemad liigid pärsvad vahetult vastastikku teineteist (nt antibiootiliste ainete eritamise teel jne).

Vaktsinoprofülaktika – IMMUNOPROFÜLAKTIKA.

Vastuolulised suhted – ANTAGONISTLIKUD SUHTED.

Vektor (ld *vector* – kandev) – siirutaja. Lüljalgne, enamasti puuk või putukas, kes nakatub haigusetekiitajaga invadeeritud loomalt ehk DOONORILT verd imedes ja annab selle mõnel järgmisel vereimemisel edasi vastuvõtlikule loomale ehk RETSIPIENDILE. Vt ka TRANSMISSIIVSED HAIGUSED, TRANSMISSIIVNE NAKKUSTEE.

Veterinaarakaroloogia (ld *veterinaria* – loomaarstiteadus + kr *akares* – mittelõigatav, väga väike + *logos* – mõiste, käsitlus) – VETERINAARPARASITOLOOGIA osa, mis uurib koduloomadel nügivaid lesti (*Acari*) ja nende põhjustatud haigusi ehk lestitõbesid. Erilist tähelepanu pööratakse lestitõbede diagnoosimisele ja tõrjele.

Veterinaarentomoloogia (ld *veterinaria* – loomaarstiteadus + kr *entomon* putukas + *logos* – mõiste, käsitlus) – VETERINAARPARASITOLOOGIA osa, mis uurib koduloomade putukparasiite (*Insecta* ehk *Hexapoda*), nende põhjustatud ENTOMOOSE, eriti viimaste diagnoosimist ja tõrjet.

Veterinaarhelmintoloogia (ld *veterinaria* – loomaarstiteadus + kr *helmins* – nugiuss + *logos* – mõiste, käsitlus) – VETERINAARPARASITOLOOGIA osa, mis uurib koduloomade HELMINTE ning HELMINTOOSE, eriti viimaste diagnoosimist ja tõrjet.

Veterinaarparasitoloogia (ld *veterinaria* – loomaarstiteadus + PARASITOLOOGIA) – teadus, mis uurib koduloomade PARASIITE ja PARASITOOSE, eriti viimaste DIAGNOOSIMIST ja TÕRJET.

Veterinaarparasitoloogia ülesanne on suurendada loomakasvatuse produktiivsust parasitooside leviku vähendamise või parasitooside likvideerimise teel, lemmikloomade parasitooside tõrje ja inimese tervise kaitsmine loomadelt nakkuvate parasitooside eest.

Veterinaarprotozooloogia (ld *veterinaria* – loomaarstiteadus + *protos* – esimene + *zoon* – loom + *logos* – mõiste, käsitlus) – VETERINAARPARASITOLOOGIA osa, mis uurib koduloomade nugiainurakseid (*Protozoa*) ja nende põhjustatud PROTOZOOSE ehk algloomtõbesid, eriti viimaste diagnoosimist ja tõrjet.

Virulentsus (ld *virulentus* – nakatamisvõimelisus, nakkusmürgisus) – parasiiditüve patogeensuse aste, mis avaldub eelkõige vastava parasitoosi raskemas või kergemas kulus ühesuguse kaitsevõimega peremeestel. Parasiiditüvede virulentsus varieerub liigi piires tunduvalt ja võib mitmesuguste mõjude toimele suureneda või väheneda. Mõned parasiiditüved võivad lühemaks või pikemaks ajaks muutuda avirulentseks. Viimaseid saab muuta uuesti virulentseks, mittepatoogeensete loomaliikide tüved sellisele muutusele ei allu.

Väärlokalisatsioon (ld *locus* – koht) – väärpüsipaik. MIGRATSIOONI ajal võivad parasiitide rändevastsed eksida õigelt teelt kõrvale ja sattuda väärpüsipaika, kus nad ei saa areneda ja sigida ning hukuvad. Vt ka LOKALISATSIOON.

Ökosüsteem (kr *oikos* – elamu + *systema* – ühendus, tervik) – biogeotsönoos. Isereguleeruv funktsionaalne tervik, milles toitumisahelate kaudu toimuva ainete ringluse ja energia ülekande teel on üksteisega seotud kõik mingil territooriumil elavad organismid, sealhulgas PARASIIDID ja nende PEREMESED.

Ökotüüp (kr *oikos* – elamu + *typos* – kuju) – sama liigi ökoloogiliselt ja füsioloogiliselt eristunud organismide rühm.

2. Morfoloogia ja arenemistsükli terminid

Abdoomen (ld *abdomen* – kõht) – tagakeha lülilalgsetel.

Adaptatsioon (ld *adaptare* – kohandama, sobitama) – kohastumine, kohanemine. Kohastumine on toimunud FÜLOGENEESI jooksul pika aja vältel loodusliku valiku teel. Kohanemine on aga aset leidnud indiviidi eluea jooksul.

Adoleskaar (ld *adolescere* – üles kasvama) – ümmikvastne. Imiusside ümmistunud viimase kasvujärgu nakkusvastne. On looduses vabalt (taimedel, vees jm).

Adoraalne disk (ld *ad* – juures + *os* – suu; *discus* – ketas) – kraelaadne suurte kitinoidogadega moodustis suuiminapa ümber *Echinostomatidae* sugukonna imiussidel.

Adultne (ld *adultus* – täisealine, suguküps) – arengu lõpetanud täiskasvanud parasiit.

Agamia (kr *a* – eitav eesliide + *gamos* – abielu) – viljastumiseta sigimine. Suguta sigimine laiemas mõttes – vegetatiivne, eoseline, partenogeneetiline sigimine. Parasiitidel sagedane.

Agamogoonia (kr *a* – eitav eesliide + *gamos* – abielu + *gonos* – järglane) – sugurakkudeta sigimine. Suguta sigimine kitsamas mõttes – vegetatiivne ja eoseline sigimine. Tihti parasiitsetel ainuraksetel.

Akantella (kr *akantha* – astel) – kolmanda kasvujärgu ehk nakkusvastne kidakärssussidel vaheperemehe või säilitusperemehe organismis.

Akantor (kr *akantha* – astel) – esimese kasvujärgu vastne kidakärssussimunades.

Aksostüül (kr *axon* – telg + *stylos* – samm) – telgvarb mitmeviburilistel ainuraksetel (nt trihhomoonastel).

Aktiivne migratsioon (ld *activus* – tugev, toimekas; MIGRATSIOON) – parasiidivastsete aktiivne edasiliikumine peremeesorganismis ja tungimine läbi kudede (naha, sooleseina, maksakoe, kopsukoe jne).

Alimentaarne (ld *alimentum* – toit) – toite-, toitumisse puutuv, toiteline. Näiteks parasiidi alimenterne sissepääsutee peremehe organismi, alimenterased erinevused arenemisjärkude vahel.

Amastigoot (kr *a* – eitav eesliide + *mastix* – vibur) – keerdviburlase viburita arenemisjärg.

Ametaboolia (kr *a* – eitav eesliide + *metabole* – muutus) – moondeta arenemine putukatel, otsearenemine.

Amfiidid (kr *amphi* – mõlemalt poolt) – ümarusside kemoretseptorid keha eesosa külgedel.

Amfitsüst (kr *amphi* – mõlemal pool + *kystis* – põis) – paelussi teise kasvujärgu vastne (LARVOTSÜST) vaheperemehe organismis. Sarnaneb TSÜSTITSERKOIDIGA, kuid on sabajätketa.

Amöboidne (kr *amoibe* – muudatus) – amööbitaoline, amööbidele omane.

Anabioos (kr *ana* – taas, uuesti + *bios* – elu) – taaselustumine. Mõnede alamate organismide, sh parasiitide kohastumine, mille puhul nähtavad elutalitlused ebasoodsates tingimustes ajutiselt lakkavad ja hiljem taastuvad.

Androgüünia (kr *androgynos* – mõlemasuguline) – HERMAFRODITISM.

Anus (ld) – pärak.

Apikaalkompleks (ld *apicalis* – tipmine + *complexus* – kokku põimitud) eosloomadel tipmiselt paiknev iseloomulik struktuur peremeesrakku tungimiseks.

Apikaalne (ld *apex* – tipp, ots) – tipmine.

Areaal (ld *area* – väli) –levila, levikuala. Maa– või veeala, mille piirides liik või mõni suurem takson on levinud.

Atsetaabulum (ld *acetabulum* – äädikapeeker) – paelusside iminapp.

Automiksis (kr *autos* – ise + *mixis* – segunemine) – iseviljastumine (nt lameussidel).

Biohelmindid (kr *bios* – elu + *helmins* – nugiuss) – mitmeperemehelise arenemistsükliga nugiussid.

Bioloogilised siirutajad (kr *bios* – elu) – lülijalgne, kelle organismis arenevad parasiidid edasi ja mõnikord ka sigivad. Need siirutajad on vastavate parasiitide VAHE–, LISA– või LÖPP-PEREMEHEDE või VEKTORID. Vt ka SEKUNDAARSED NAKKUSALLIKAD.

Bioproov (kr *bios* – elu) –laboriloomade nakatamine haiguse diagnoosimiseks. Toksoplasmoosi diagnoosimiseks kasutatakse bioproovi valgete hiirtega.

Blastomeerid (kr *blastos* – idu + *mero* – osa) – lõigustusrakud. Viljastunud munaraku lõigustumisel tekkinud looterakud.

Blefaroblast (kr *blepharis* – ripse + *blastos* – idu) – KINETOSOOM. Viburloomade viburite ja ripsloomadel ripsmete alusterake.

Botriid (kr *bothros* – kaevik + *eidos* – kuju, välimik) – imilohk, lohkkinnik mõnede paelusside päistel.

Botrium (kr *bothros* – kaevik + *eidos* – kuju) – iminapp mõnede paelusside päisel.

Bulbus (kr *bulbos* – sibul) – sibul, sibulakujuline elund.

Bursa copulatrix (ld *bursa* – paun: *copulare* – siduma, ühendama) – sugutuspaun peamiselt strongüliidide seltsi ümarusside isasindiviidide keha lõpus.

Collum (ld *collum* – kael) – kael paelussidel.

Definiitne peremees (ld *definitivus* – jääv, lõplik) – lõpp–peremees, kelles parasiit saab täiskasvanuks ja sigib suguliselt.

Deiriidid (kr *deiros* – mäeseljak) – kaelanäsakesed. Ümarusside kompimiselundid eeskeha külgedel.

Diapaus (kr *diapausis* – seiskumine) – putukate füsioloogiline seisund, mille puhul ainevahetus või arenemine on aeglustunud.

Digenees (kr *dis* – lahku, kaheli + *genesis* – teke) – põlvkondade vaheldus.

Dimorfism (kr *dis* – lahku, kaheli + *morphe* – kuju) – kahekujulisus. Sugupooled on morfoloogiliselt tunduvalt erinevad.

Distaalne (ld *distalis* – kaugemal asetsev) – kaugmine.

Distomiidne imiussitüüp (kr *dis* – kaks + *stoma* – suu; *typus* – kuju) – kahe iminapaga imiussid.

Dorsaalne (ld *dorsum* – selg) – selgmine, seljapoolne.

Ductus ejaculatorius (ld *ductus* – juha; *ejaculare* – purskama) – purskejuha, paiskejuha lameussidel, ümarussidel jt.

Ecdysis (kr *ekdysis* – kestast väljuma) – kestumine.

Ehhinokoki põis (kr *echinos* – oga + *kokkos* – mari) – põistang. Ehhinokoki LARVOTSÜST ehk teise kasvujärgu vastne vaheperemehes. Emapõisikus on rohkesti SKOOLEKSEID, vanemates põites leidub tütarpõisi. Vt ka HÜDATIID.

Eklosioon (ld *e* – välja + *clausus* – suletud) – putuka koorumine munakestast või nukust.

Ekskretsioonivakuool (ld *excretus* – eritatud + *vacuus* – tühi) – tuikekublik (ainuraksete tsütoplasmas).

Eksoskelett (kr *exo* – välis + *skeleton* – toes) – välistoes.

Eksotsütoos (kr *exo* – välis + *kytos* – rakk) – rakust jääkproduktide väljaheitmine.

Ekstratsellulaarne (ld *ekstra* – väljapoole + *cellula* – rakk) – rakuväline.

Embrüo (kr *en* – sees + *bryein* – kasvama) – loode.

Embrüogoonia (kr *embryon* – loode + *gone* – sünd) – MIRATSIIDI moodustumisega lõppev looteline arenemisjärg imiussidel.

Endeemiline (kr *endemos* – kohalik) – pärismaine, kohalik.

Endodüogoonia (kr *enda* – sise- + *dyo* – kaks + *gone* – sünd, päritolu) – seesmine kaksikpungumine eosloomadel.

Entsüsteeruma (kr *en* – sees + *kystis* – põis) – ümmistuma. Ümmiku, tsüsti ehk kihnuga kattuma. Näiteks imiusside nakkusvastsete ümmistumine.

Epimastigoot (kr *epi* – peal, üle, pärast + *mastix* – vibur) – keerdviburlase üks arenemisjärke.

Evaginatsioon (ld *e* – välja + *vagina* – tupp) – väljasopistumine.

Evolutsioon (ld *evolvere* – avama, lahti rullima) – arenemine.

Faarüiks (kr *pharynx* – neel) – neel.

Fagotsütoos (kr *phagein* – sööma, õgima + *kytos* – rakk) – mikroobide ja tahkete võõrkehade neelamine ning seedimine ainuraksete loomade ja fagotsüütide (õgirakkude) poolt.

Fasmiidid (kr *phasma* – viirastus) – paljude ümarusside saba külgedel asetsevad väikesed näärmed.

Fauna (Fauna – Rooma põllu- ja metsajumala Faunuse abikaasa) – mingi maa-ala või ajajärgu loomastik.

Fertiilsus (ld *fertilis* – viljakas) – viljakus, sigimisvõime. Populatsiooni järglaskonna suurenemine teatud ajavahemikus.

Filamendid (ld *filum* – niit) – mitmete pael- ja imiusside munakesta niitjad lisandid.

Flagellum (ld *flagellum* – vibur) – vibur.

Forees (kr *phorein* – kandma) – loomade, eriti putukate edasikandumine teiste loomade kaudu.

Fülogenees (kr *phyle* – hõim + *genesis* – teke) – fülogeenia ehk suguvõsalugu. Mingi organismide rühmituse (taksoni) ajalooline areng.

Gameet (kr *gametes* – abikaasa) – sugurakk. Ainuraksetel suguisend ehk seiglane.

Gametogenees (kr *gametes* – abikaasa + *genesis* – tekkimine) – sugurakkude tekkimine ja arenemine.

Gametogoonia (kr *gametes* – abikaasa + *gone* – sünd) – sigimine sugurakkude või suguisendite abil, suguline sigimine laiemas mõttes.

Gamogaamia (kr *gamos* – abielu) – merogoonia. Ainuraksete suguisendite (gamontide) jagunemisel tekkinud gameetide ühinemine.

Genees (kr *genesis* – teke, sündimine) – põlvnemine, teke, kujunemine, areng, arengulugu.

Generatsioon (ld *generatio* – järglaskond) – põlvkond.

Genitaalpapillid (ld *genitalis* – sugu-, sigimis- + *papilla* – näsa) – sugupapillid, sugunäsad. Ümarusside isastel tagakeha piirkonnas meele- ja fikseerimiselunditena talitlevad näsad.

Geohelmint (kr *geo* – maa + *helmins* – nugiuss) – üheperemeheline nugiuss.

Gonaadid (kr *gonos* – sünd, järglane, seeme) – sugunäärmed.

Gubernaakulum (ld *gubernare* – juhtima) – juhtside ümarusside isassuguaparaadis.

Halteerid (kr *halteres* – hantlid) – sumistid.

Helitseerid (kr *chele* – sõrg, sarv, käärid + *keras* – sarv) – lõugtundlad ÄMBLIKULAADSETEL.

Hematohepaatiline migratsioon (kr *haima* – veri + *hepar* – maks; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad peensoole seina veenidesse, kantakse verega värtiveeni kaudu

maksa, kus lõpetavad arengu maksakoes või tungivad (nt suure maksakaani vastsed) maksasapikäikudesse.

Hemimetaboolia (kr *hemi* – pool + *metabole* – muutumine) – vaegmoone.

Hemolümf (kr *haima* – veri + *ld lymph* – mahl) – avatud vereringega loomade kehavedelik, mis ümbritseb kõiki keha rakke ja sisaldab amööbjaid rakke.

Hemotroofne (kr *haima* – veri + *trophe* – toit) – veretoiduline.

Hepatokardiaalne migratsioon (kr *hepar* – maks + *kardia* – süda; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad peensooleseina veenidesse, kantakse verega läbi maksa südamesse, kus jäävad parasiteerima kas veresoontesse või tungivad südamelihastesse.

Hepatomegalorbaalne migratsioon (kr *hepar* – maks + *megas* – suur + *orbis* – ring; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidi noorvormid tungivad soolevalendikust sooleseina veenidesse, läbivad verega maksa, südame parema poole, kopsud, südame vasaku poole ja paisatakse aorti (suure vereringesse) ning kanduvad verega kõigisse elunditesse.

Hepatoperitoneaalne migratsioon (kr *hepar* – maks + *peritainen* – pinguli tõmbama; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad peensoole seina veenidesse, kantakse värativeeni kaudu verega maksa, kus lahkuvad veresoontest ja tungivad läbi maksakoe kõhuõõnde, kus asuvad kõhukelme alla ja hakkavad edasi arenema (nt mõned paelussivastsed).

Hepatopulmoenteraalne migratsioon (kr *hepar* – maks + *ld pulmo* – kr *enteron* – sool; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad peensooleseina veenidesse, kantakse verega läbi maksa ja südame kopsudesse, kus tungivad hingamisteedesse, kõhitakse röga suhu ja neelatakse alla. Lõpetavad arengu peensooles. Nii migreerivad paljud solkmevastsed. Ränne on TSÜKLILINE.

Hepatopulmonaalne migratsioon (kr *hepar* – maks + *ld pulma* – kops; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad peensoole limaskestast veenidesse, kanduvad verega läbi maksa ja südame kopsu, kus tungivad hingamisteedesse või kopsukoosse ja lõpetavad arengu. Nii rändavad mõned kopsuussid ja paelussivastsed.

Hepatosomaatiline migratsioon (kr *hepar* – maks + *soma* – keha; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidi noorvormid tungivad peensoole veenidesse, kantakse verega värativeeni kaudu maksa, kus tungivad läbi maksakoe kõhuõõnde ning sealt edasi kõhu- ja rinnaõõne elunditesse või lihastesse.

Hermafrodiit (Hermaphróditos – kreeka mütoloogias jumal Hermese ja jumalanna Aphrodite poeg, kes oli mõlemasooline) – mõlemasooline organism.

Heterogoonia (kr *heteros* – eri + *gone* – sünd, päritolu) – eriviisiliselt sugulisel teel sigivate põlvkondade vaheldumine.

Heterokseensed parasiidid (kr *heteros* – teine, muu; PARASIIT) – mitmepereemehelised parasiidid. Arenemistsükliks on kaks või enam peremeest ja üks või enam PEREMEESTE VAHETUST. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Histiitroopsus (kr *histos* – kude + *trophos* – suund) – koelembesus. Parasiitide liigiomane kalduvus eelistada püsipaigana teatud kude. Vt ka MIGRATSIOON.

Holometaboolia (kr *holos* – täielik + *metabole* – muutus) – täismoone.

Homogoonia (kr *homos* – võrdne + *gone* – sünd, päritolu) – parasiidivastsete otsene areng.

Hüdatiid (kr *hydatis* – vesipõis) – ehhinokokipõis, ehhinokoki (*E. granulosus*) vastne (LARVOTSÜST).

Hüperparasiidid (kr *hyper* – üle + PARASIIT) – superparasiidid (parasiitide parasiidid).

Hüpoderm (kr *hypo* – all, ala, vaeg + *derma* – nahk) – kutiikulit eritav ainukihiline epiderm ussidel ja lülilalgsetel.

Hüpostoom (kr *hypo* – all, ala, vaeg + *stoma* – suu) – lestadel lõugkobijate liitunud alumik. Kahetiivalistel pea eesosa. Lutikatel pea eesosa alumik.

Imaginaalne (ld *imago* – valmik) – putukate ja teiste selgrootute valmikusse puutuv ehk valmikutekkeline.

Imaginaalne arenemine (ld *imago* – valmik) – valmikuline arenemine. Valmiku elutegevuse aeg, näiteks püsiparasiitidel lõpp-peremehe organismis. Valmiku eluiga.

Inkapsuleeruma (ld *in* – sisse + *capsula* – kihn, kapsel) – kapselduma, kestaga kattuma.

Inklusioonid (ld *inclusio* – sisaldis) – rakusisaldised. On kas troofilised (koosnevad toitainetest) või ekskretoorsed (koosnevad rakule mittevajalikest kõrvaldamisele kuuluvatest jääkainetest).

Inkubatsiooniaeg (ld *incubatio* – haudumine) – lõimetusaeg. Kestab peremehe nakatumisest kuni esimeste kliiniliste haigustunnuste ilmnemiseni. Vt PARASITOOSIDE KULG.

Integratsioon (ld *integrare* – uuendama, taas korda seadma) – ühtlustamine, kooskõlastamine, ühendamise.

Interlaabium (ld *inter* – vahel, seas + *labium* – huul) – vahehuul (ümarussidel).

Intrakapsulaarne (ld *intra* – sees, sisse + *capsula* – kihn, kapsel) – kihnusisene.

Intramuraalne migratsioon (ld *intra* (s sees + *muros* (s sein; MIGRATSIOON) ränne, mille korral parasiidivastsete tungivad teatud ajaks soole seina, kus arenevad ja kasvavad ning võivad põhjustada iseloomulike sõlmede teket. Hiljem pöörduvad soolevalendikku tagasi ja lõpetavad arengu.

Intratsellulaarne (ld *intra* – sees, sisse + *cellula* – rakk) – rakusisene.

Intsüsteerumine (ld *in* – sees, sisse + kr *kystis* – põis, ummik) – ümmistumine, kattumine ümmikuga.

Invasioon (ld *invasio* – rünnak, sissetung) – organismi nakatamine parasiitidega.

Juveniilne (ld *juvenis* – noormees, noor neiu) – noorealine, ebaküps.

Kannibalism (hisp *canibal* – inimesesööja) – liigikaaslaste söömine.

Kapsel (ld *capsula* – kapsel) – kihn.

Karüogaamia – (kr *karyon* – tuum + *gamos* – abiellumine) – tuumaosade (kromosoomide) vastastikune vahetumine ripsloomadel konjugatsiooni korral. Tuumade liitumine viljastumisel.

Kaudaalne (ld *cauda* – saba) – sabapoolne, sabamine.

Kaudaaltiivad (ld *alae caudales*) – LATERAALTIIVAD keha tagaosas osal ümarussidel. On enamasti isasindiviididel, võivad modifitseeruda SUGUTUSPAUNAKS.

Kiirpärj (*corona radiata*: ld *corona* – kroon, pärj + *radiatus* – kiirgav) – ümarussidel suuava ees üks või kaks kutiikulilehekeste pärja.

Kinetoplast (kr *kinetikos* – liikumise- + *blastos* – idu) – spetsialiseerunud mitokondrid viburloomadel, mis paiknevad alati viburi KINETOSOOMI (alusterakese) läheduses.

Kinetosoom ehk **blefaroplast** (kr *kinetikos* – liikumise- + *soma* – keha; *blepharis* – ripse + *blastos* – idu) – viburloomade viburite ja ripsloomade ripsmete alusterake.

Kitiin (kr *chiton* – mantel) – lüljalgsete välistoese peamine koostisaine (aminopolüsahhariid).

Kloaak (ld *cloaca* – mustuse äravoolu kanal) – soole lõpmik, kuhu suubuvad kuse- ja sugujuhad.

Kolehepaatiline migratsioon (kr *chole* – sapp + *hepar* = maks; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral näiteks väikese maksakaani vastsed tungivad soolest mööda sapijuha sapipõide ja maksa sapikäikudesse, liikudes seejuures mööda limaskestast vastu sapivoolu.

Konjugatsioon (ld *conjugare* – ühendama) – sugurakkude ühinemine viljastumisel. Kahe ainurakse ajutine liitumine ja tuumaosade vahetamine.

Kookon (pr *cocon* – tupp) – kest paljude putukate nukkude, ämblike jt munade ümber. Ka paelussimunade kogum.

Kopulatsioon (ld *copulatio* – sidumine, ühinemine) – muna- ja seemneraku või kahe suguisendiks eristunud ainurakse ühinemine – seigumine.

Koratsiid (kr *korax* – ronk + *eidōs* – kuju) – laiussilistel munast koorunud ja ripsmetega kaetud esimese kasvujärgu vastne.

Kosmopoliit (kr *kosmopolites* – maailmakodanik) – kogu maakeral levinud organism.

Kraniaalne (ld *cranium* – kolju) – koljupoolne.

Kutiikul (ld *cutis* – nahk) – nahand, koorend, kilejas kate. Epidermiserakkude eritatud rakutu kile.

Larv (ld *larva* – vastne) – vastne. Moondega areneva looma varane arenguvorm.

Larvaalne arenemine (ld *larva* – vastne, larv) – vastseline arenemine. Kestab nugiussidel esimese kasvujärgu vastsest nakkusvastse moodustumiseni.

Larvotsüst (Id *larva* – vastne + kr *kystis* – põis) – neljanapaliste paelusside teise kasvujärgu vastne vaheperemehes: TSÜSTITSERK, TSÖNUUR, EHHINOKOKK (HÜDATIID), ALVEOKOKK, STROBILOTSERK, TSÜSTITSERKOID, AMFITSÜST jne.

Lateraaltiiivad (Id *alae laterales*) – külgtiiivad ümarussidel. Jagatakse TSERVIKAALTIIBADEKS ja KAUDAALTIIBADEKS.

Laureri kanal, *canalis Laureri* (Id *canalis* – kanal + J. F. Laurer'i (1798-1873) nime järgi) – munajuhast algav ja keha pinnal avanev kanal, mille kaudu eemaldatakse reburakkude ja sperma ülejäägid imiussidel.

Lisaperemehed – teised vaheperemehed. Neis peremeestes areneb parasiidi noorvorm (vastne) edasi, saavutab nakkusvõime, kuid ei sigi.

Lümfomegalorbaalne migratsioon (Id *lymph*a – mahl, allikavesi + kr *megas* – suur + *orbis* – ring; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad peensooleseina lümfisoontesse, kantakse lümfiga läbi mesenteriaallümfisõlmede rinnajuhasse, kraniaalsesse õõnesveeni, südamesse ning sealt väikesesse ja lõpuks suurde vereringesse, mis kannab parasiidi noorvormid laiali üle kogu keha. Nii rändavad näiteks keeritsussi vastsed.

Lümfopulmoenteraalne migratsioon (Id *lymph*a – mahl, allikavesi + kr *pulmo* – kops + *enteron* – sool; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad soolevalendikust sooleseina lümfisoontesse, kantakse lümfiga läbi mesenteriaallümfisõlmede rinnajuhasse ja kraniaalsesse õõnesveeni. Järgnevalt paremasse südamepoolde ja kopsuarteri kaudu kopsudesse, kus vastsed väljuvad kapillaaridest, tungivad hingamisteedesse, köhitakse röga suhu ja neelatakse alla. Vastsed lõpetavad arenemise peensooles. TSÜKLILINE MIGRATSIOON.

Lümfopulmonaalne migratsioon (Id *lymph*a – mahl + kr *pulmo* – kops; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral paljud kopsuusside vastsed tungivad seedekulgla valendikust sooleseina lümfisoontesse, läbivad lümfiga mesenteriaallümfisõlmed, kantakse rinnajuha kaudu kraniaalsesse õõnesveeni ja verega südamesse ning edasi kopsudesse, kus tungivad kapillaaridest hingamisteedesse või kopsukoesse, saavutades seal küpsuse.

Makrogameedid (kr *makros* – suur + *gametes* – abikaasa) – suured emassuguisendid (sugurakud) mõnedel ainuraksetel.

Makrogametotsüüdid (kr *makros* – suur + *gametes* – abikaasa + *kytos* – rakk) – meioosi läbinud rakud, mis kujunevad makrogameetideks.

Mariit (Id *maritus* – abielus) – suguküps täiskasvanud imiuss.

Maritogoonia (Id *maritus* – abielus + kr *gone* – sünd, teke) – imiussidel suguküpse valmiku moodustumine definitiivses peremehes. Ontogeneetilise arengu lõppaste.

Mediaalne (Id *medialis* – keskmine) – keskpoolne, keskmine (suund).

Mehlise kehake, *corpus Mehli* (Id *corpus* – keha + K.F.E.Mehlise (1796-1832) nime järgi) – üherakuliste näärmete kogum lameussidel, mis eritab OOTÜÜPI emassuguteid libestavat ja spermat aktiveerivat nõret.

Merosoidid (kr *meros* – osa + *zoon* – loom + *eidōs* – kuju) – eosloomade skisontidest skisogoonia teel tekkinud isendid.

Merotsüüdid (kr *meros* – osa + *kytos* – rakk) – skisondid.

Metaboolne (kr *metabole* – muutus) – moonde teel arenev.

Metagenees (kr *meta* – vahel + *genesis* – teke) – sugulise ja suguta põlvkondade vaheldumine.

Metamorfoos (kr *metamorphosis* – ümberkujundus, moondus) – METABOOLIA, moone, muutus. Metamorfoosiga tähistatakse enamasti välist kujumuutust, metabooliaga sisemist elundite muutust.

Metasoom (kr *meta* – taga, järel + *soma* – keha) – tagakeha kidakärssussidel.

Metatserkaar (kr *meta* – taga + *kerkos* – saba, händ) – tagahändlane. Imiusside lisaperemehes ümmistunud vastne TSERKAAR. Vastselise arengu viimane järk.

Metatsükliline migratsioon (kr *meta* – järel, vahel + *kyklos* – ring; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastne rändab organismi sattumise paigast mõnda teise elundisse või kehaosasse ega soorita rändeteel suletud ringi. Valdav enamus parasiite migreerib metatsükliliselt. Vt ka MIGRATSIOON, TSÜKLILINE MIGRATSIOON.

Migratsioon (ld *migratio* – rändamine) – ränne. Parasiidi noorvormide (eriti helmindivastsete) liikumine peremeesorganismi sattumise või tungimise paigast püsipaika. Vt ka TSÜKLILINE MIGRATSIOON, METATSÜKLILINE MIGRATSIOON, AKTIIVNE MIGRATSIOON, PASSIIVNE MIGRATSIOON.

Mikrogameetid (kr *mikros* – väike + *gametes* – abikaasa) – liikuvad väikesed isassuguisendid (sugurakud) ainuraksetel.

Mikrogametotsüüdid (kr *mikros* – väike + *gametes* – abikaasa + *kytos* – rakk) – eosloomade valmimata (noored) isassuguisendid.

Mikropüül (kr *mikros* – väike + *pyle* – värv) – urbvärk. OOTSÜSTIDE kesta leiduv ava koktsiidilistel.

Miratsiid (kr *meirakion* – poiss, nooruk) – ripslane. Imiusside esimese kasvujärgu vastne.

Monogoonia (kr *monos* – ainus + *genesis* – teke) – suguta sigimine.

Monokseensed parasiidid (kr *monos* – üks + *xenos* – võõras; parasiit) – üheperemehelised nugalised. Arenemistsüklis on ainult üks peremees. Arenemine kulgeb peremeeste vahetuseta. Vt ka PARASIITIDE LIIGITELU.

Moorula (ld *morum* – mooruspuu mari) – kobarloode.

Morfoloogia (kr *morphe* – kuju + *logos* – mõiste, käsitus) – kujuõpetus. Organismide ehitust käsitlev bioloogiaharu.

Nümf (kr *nymphae* – neitsi, mõrsja) – neidis – vaegmoondega arenevate putukate ja lestaliste valmikueelne arengujärk.

Onkosfäär (kr *onkos* – haak + *sphaira* – kera) – kidakera. Paelusside kerajas kuue kidaga esimese kasvujärgu *vastne*.

Ootsüst (kr *oon* – muna + *kystis* – põis) – tiheda kestaga kaetud sügoot paljudel eosloomadel.

Ootüüp (kr *oon* – muna + *typos* – jäljend, kuju) – paljude lameusside emassuguelundite osa (ruum), milles moodustuvad munad.

Organelid ehk **organoidid** (kr *organon* – tööriist; *eidos* – kuju) – ainuraksete tsütoplasma moodustised, mis vastavad hulkraksete elunditele. Raku eritoimelised osad.

Organotroopsus (kr *organon* – elund + *trophos* – suund) – elundilembesus. Parasiitide liigiomane kalduvus eelistada püsipaigana teatud elundit. Vt ka MIGRATSIOON.

Ovaar (ld *ovum* – muna) – munasari.

Ovidukt (ld *ovum* – muna + *ductus* – juhtimine) – munajuha.

Oviekktor (ld *ovum* – muna + *ejectio* – väljaheitmine) – munaväljutaja ümarussidel.

Ovikapt (ld *ovum* – muna + *capere* – püüdma) – imiussidel lihastega varustatud munajuha osa munaraku vastuvõtmiseks.

Ovipaarne (ld *ovum* – muna + *parere* – sünnitama) – muneja.

Ovogaamia (ld *ovum* – muna + kr *gamos* – abielu) – ainuraksete suguline sigimine, mille korral väike liikuv MIKROGAMEET liitub suureliikumatu MAKROGAMEEDIGA.

Ovogenees (ld *ovum* – muna + kr *genesis* – arenemine) – muna arenemine.

Ovovivipaarne (ld *ovum* – muna + *viviparus* – elusasünnitaja) – munassünnitaja. Munetud muna sisaldab esimese kasvujärgu vastset.

Papillid (ld *papilia* – näsa, nibu) – näsad. Enamasti ümarussidel keha ees- ja tagaosas kas kinnitus- või meeleeelunditena.

Parteniit (kr *parthenos* – neiu) – imiussi vastsete SPOROTSÜSTI ja REEDIA koondnimetus. Mõlemad nimetatud vastsejärgud sigivad PARTENOGENEETILISELT.

Partenogenees (kr *parthenos* – neiu + *genesis* – teke) ehk **partenogoonia** – neitsisigimine. Loote arenemine viljastamata munarakust. . Imiussidel SPOROTSÜSTI ja REEDIA järgus vastselise arenemise jooksul. Toimub vaheperemehe (teo) organismis.

Partenogoonia (kr *parthenos* – neiu + *gonos* – järglane) – neitsisigimine. Vt. PARTENOGENEES.

Paruteriinelund (ld *para* – kõrval, juures + *uterus* – emakas) – paelussidel parenhüümikoest elund (kihn), mis ümbritseb emakat.

Passiivne enteraalne migratsioon (ld *passivus* – tegevusetu; kr *eteron* – sool; MIGRATSIOON) – ränne, mille puhul parasiitide noorvormid satuvad söödaga seedekulglasse ja kalduvad koos söödamassiga vastavasse seedekulglasse, kus peatuvad ja hakkavad arenema.

Passiivne immuunsus (Id *passivus* – kannatav; *immunis* – vaba millestki) IMMUUNSUS, mis areneb pärast antikehade ülekannet organismi ternespiimaga, immuunseerumiga või gammaglobuliiniga.

Passiivne migratsioon (Id *passivus* – tegevusetu; MIGRATSIOON) – parasiidivastsete kaasakandumine vere, lümfi, hingamisteede nõre, sapi, soolesisaldise jms liikumisega.

Peremeeste vahetus – HETEROKSEENSETE PARASIITIDE ehk mitmeperemeheliste parasiitide arenemistsükli toimuv üleminek ühest peremehest teise. Ühes arenemistsükli võib parasiitidel olla 1–4 peremehevahetust, sõltuvalt parasiidiliigi bioloogiast (peremeeste arvust arenemistsükli).

Perinataalne (kr *peri* – ümber, lähedal, juures + Id *natalis* – sünni) – sünni- või koorumiseelne ja sünni- või koorumisjärgne aeg organismi arengus.

Peritreem (kr *peri* – ümber, lähedal + *trema* – ava, pilu) – ämblikulaadsete keha külgedel asuv hingamisavadega plaadike.

Perkutaan-hematogeenne migratsioon (Id *per* – läbi + *cutis* – nahk + kr *haima* – veri; MIGRATSIOON) – PERKUTAANSE NAKKUSTEE korral tungivad parasiitide noorvormid naha- või nahaalustesse veenidesse ja kanduvad vereteid pidi oma püsipaikadesse.

Pinotsütoos (kr *piein* – jooma + *kytos* – rakk) – vedelikutilkade sulundamine (neelamine) raku pinnalt tsütoplasmasse ja nende seedimine selles.

Plasma (kr *plasma* – moodustatu) – vedelosa. Selgrootute kehamahl.

Plerotserkoid (kr *plerosis* – täitumine + *kerkos* – saba + *eidos* – kuju) – vageltang. Laiusside vageljas, põisja tagaosata kolmanda kasvujärgu vastne lisaperemehes ja säilitusperemehes.

Postembrüonaalne (Id *post* – pärast + kr *embryon* –loode) –lootejärgne.

Postmortalne (Id *post* – pärast + *mors* – surm) – surmajärgne.

Preakantella (Id *prae* – eel-, eelne + *acantha* – astel) – teise kasvujärgu vastne kidakärssussidel.

Preimaginaalne arenemine (Id *prae* – eel-, eelne + *imago* – valmik) – valmikueelne arenemine lõpp-peremehe organismis nakkusvastsest kuni suguküpse isendini.

Prekloakaalne iminapp (Id *prae* – eel-, eelne + *cloaca* – kloak) – kloaagiesine iminapp. Isasimiussidel tagakehal.

Prepatentaeg (Id *prae* – eel-, eelne + *patens* – avalik) – peiteaeg. Aeg PARASITOOSI kulus, mis kestab loomade nakatumisest kuni parasiitide või nende noorvormide (munade, vastsete) ilmnemiseni uuritavas diagnostilises materjalis (vereäietes, koproproovides, nahakaabets jne). Kestab peremehe nakatumisest kuni parasiidi suguküpseks saamiseni. Peiteaeg võib olla inkubatsiooniajast pikem, sellega võrdne või lühem, sõltuvalt haigustunnuste ilmnemise kiirusest.

Presoom (Id *prae* – esi- + kr *soma* – keha) – eeskeha kidakärssussidel.

Proglotiid (Id *pro* – ees, eel + kr *glotta* – keel + *eidos* – kuju) – paelussilüli.

Proksimaalne (Id *proximus* – kõige lähem) – lähimine.

Promastigoot (ld *pro* – eest, poolt + kr *mastix* – vibur) – keerdviburlase arenemisjärg.

Protserkoid (ld *pro* – ees, eel + kr *kerkos* – saba + *eidōs* – kuju) – laiussi teise kasvujärgu vastne vaheperemehe kehaõõnes.

Pseudopoodid (kr *pseudos* – eba + *pes* – jalg) – kulendid. Varieeruva kujuga väljasirutatavad tsütoplasmajätked.

Pulvill (ld *pulvillus* – kitsas polster, sohvapadi) – takkel (putukate jalgadel).

Pupa (ld *pupa* – nukk) – nukk.

Püistsüstid (kr *kystis* – põis) – balantiidide püsivormid, mis erituvad peremehe väljaheidetega väliskeskkonda. Vt ka TSÜST.

Rabdiidid (kr *rhabdos* – kepp + *eidōs* – kuju) – pinnused – valgustmurdvad kepikesed varbussiliste epiteelirakkudes.

Reedia (itaalia bioloogi F. Redi nime järgi) – soollane. Kahepõlvsete imiusside teise kasvujärgu vastne. Areneb vaheperemehes (teos).

Retrograadne enteraalne migratsioon (ld *retro* – tagasi + *gradus* – samm, aste; kr *enteron* – sool; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiitide noorvormid kanduvad seedekulglas söödamassiga oma lõplikust püsipaigast mööda seedekulga tagumistesse osadesse ja peavad hiljem seedekulga limaskestas aktiivselt tagasi rändama seedekulga sisaldise liikumisele vastupidises suunas (nt vatsakaanide vastsed).

Rostellum (ld *rostrum* – kärss + -ella – diminutiiv) – kärsake.

Rostrum (ld *rostrum* – kärss) – nokis, nokk, kärss.

Skisogoonia (kr *schizein* – lõhestama + *gonē* – sünd) – jagunemine, lõhastumine. Vegetatiivne sigimine peamiselt eosloomadel, kui rakk jaguneb pärast mitmekordset tuumajagunemist korraga mitmeks tütarrahuks.

Skooleks (kr *skolex* – uss) – paelussi päis.

Spargaan – PLEROTSERKOID.

Spiikul (ld *spicula* – okis) – kürbokis. Nõeljas moodustis ümarusside isassuguaparaadis.

Sporoblast (kr *sporos* – seeme + *blastos* – idu) – eosloomade arenguvorm, millest tekib sporotsüst ja selles arenevad sporosoidid.

Sporogoonia (kr *sporos* – seeme + *gonē* – sünd) – eostega paljunemine eosloomadel. SPOROSOIDIDE moodustumine sporotsüstides OOTSÜSTI sees.

Sporont (kr *sporos* – seeme) – eosloomade arengus gametotsüüdiaste.

Sporosoid (kr *sporos* – seeme + *zōon* – loom) – eosloomade arenguvorm, mis tekib SPOROGOONIA tulemusena.

Sporotsüst (kr *sporos* – seeme + *kytos* – rakk) – kotlane. Imiusside üks vastselisi arenguvorme vaheperemehe organismis. Ka eosloomade arenguvorm.

Sporulatsioon (kr *sporula* – väike seeme) – eostumine. Eoste teke ootsüsti sees eosloomadel.

Stigma (kr *stigma* – täpp, märk) – hingeava putukatel ja lestadel.

Stoom (kr *stoma* – suu) – suu.

Strobilotserk (kr *strobilos* – nulukäbi + *kerkos* – saba) – *Hydatigena (Taenia)* perekonna paelusside LARVOTSÜST (teise kasvujärgu vastne vaheperemehes). Kaetud kihnuga ja sisaldab ühte skooleksit.

Stroobila (kr *strobilos* – käbi; nulukäbi) – käbis. Paelusside lülistunud keha, mis koosneb lülidest ehk PROGLOTIIDIDEST.

Sügoot (kr *zygon* – ike) – viljastatud munarakk. Viljastumisel tekkinud ühendtuumaga rakk. Sügoote leidub OVIPAARSETE parasiitide munades.

Sünantroopsed putukad (kr *syn* – koos + *anthropos* – inimene + *tropos* – suundus) – inimesekaaslejad putukad.

Zootroopsed putukad (kr *zoon* –loom + *tropos* – suundus) – loomakaaslejad putukad.

Telamon – isas-lisasuguelund ümarussidel.

Testis (ld *testis*) – raig, munand, seemnesari.

Tetratüriid (kr *tetra-* – neli + *thyreos* – piklik-kandiline kilp) – mõne paelussi (*Mesocestoides*) kolmanda kasvujärgu vastne vahe- või reservuaarperemehes.

Tooraks (kr *thorax* – rind) – rindmik putukatel.

Trahheed (kr *tracheia* – õhutoru) – õhusooned lülilalgsetel.

Transenteraalne migratsioon (ld *trans* – sealpoolne, üle-, taga- + kr *enteron* – sool; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral helmindivastsed tungivad soolevalendikust läbi sooleseina kõhuõõnde, et seal edasi areneda.

Transenteraal-somaatiline migratsioon (TRANSETERAALNE + kr *soma* – keha; MIGRATSIOON) – ränne, mille korral parasiidivastsed tungivad soolevalendikust läbi soole seina kõhuõõnde ja sealt teistesse elunditesse: maksa, diafragmasse, kopsudesse, suguelunditesse, südamesse, skeletilihastesse ja mujale.

Trofoid (kr *trophe* – toit + *zoon* – loom) – vegetatiivne, aktiivse toitumise järgus olev eosloom.

Trüpomastigoot (kr *trypanon* – puur + *mastix* – vibur) – keerdviburlase arenemisejärg.

Tserkaar (kr *kerkos* – saba) – händlane. Imiusside vastsevorm, mis lõpetab arengu vaheperemehes.

Tservikaaltivad (ld *alae cervicales*) – läbipaistvad kutiikulivoldid keha eesotsas osal ümarussidel.

Tsirkaadne (Id *circa* – ümberringi) – looma elutalitluse perioodilise (ööpäevase) aktiivsusega seoses olev.

Tsirrus (Id *cirrus* – narmas) – väädikusuguti, väädik, väänel (lameusside suguti).

Tsirruspaun (Id *eirrus* – narmas) – lameusside väädikusugutit ümbritsev paun.

Tsõnuur (Id *coenurus*: kr koinos – ühine + *ura* – saba) – päistang. Paelussi põielaadne LARVOTSÜST, mille seinal moodustub arvukalt SKOOLEKSEID (päiseid).

Tsükliline migratsioon (kr *kyklos* – ring; MIGRATSIOON) – ränne, mille puhul parasiidivastne liigub peremeesorganismis mööda suletud ringi ja jõuab lähtekohta tagasi. Vt ka MIGRATSIOON, METATSÜKLILINE MIGRATSIOON, HEPATOPULMOENTERAALNE MIGRATSIOON.

Tsüst (kr *kystis* – põis) – ümmik. Ainuraksete ümarjas tugev kaitseümbris ajutiste ebasoodsate elutingimuste mõju vähendamiseks. Ainuraksete sügooti sisaldav tugevaseinaline moodustis.

Tsüstitserk (kr *kystis* – põis + *kerko* – saba) – tang. Mõnede neljanapaliste paelusside teise kasvujärgu põisjas vastne (LARVOTSÜST), milles moodustub üks skooleks.

Tsüstitserkoid (kr *kystis* – põis + *kerko* – saba + *eidōs* – kuju) – mõnede paelusside teise kasvujärgu vastne (LARVOTSÜST), kes areneb lülijalgse vaheperemehes.

Tsüstogoonia (kr *kystis* – pOl + *gonē* – sigitus, sünd) – ontogeneesi periood imiussidel, mida iseloomustab TSERKAARIDE ümmistumine. Vaba liikuv TSERKAAR muutub ümmikvastseks – ADOLESKAARIKS või METATSERKAARIKS.

Tsütostoom (kr *kytos* – rakk + *stoma* – suu) – rakusuu tahketest toiduosakestest toituvatel ainuraksetel.

Unduleeruv membraan (Id *undula* – laineke; Id *membrana* – kile, õhuke nahk) – virvekelme, lainlev kile viburloomadel.

Uterus (Id *uterus* – emakas) – emakas.

Vagiina (Id *vagina* – tupp) – tupp.

Vaheperemehed – organismid, kelles areneb parasiidi noorvorm (LARVAALNE ehk vastseline PARASIIT), kes võib siin sugutult sigida. Teine vaheperemees – vt LISAPEREMEHED.

Vakuool (Id *vacuus* – tühi) – kublik. Rakus olev vedelikku sisaldav põisjas õõs, mida ümbritseb membraan. Ainuraksete vakuoolid talitlevad toite- ja erituskublikutena.

Vektor (Id *vector* – kandev) – siirutaja. Lülijalgne, enamasti puuk või putukas, kes nakatub haigusetekiitajaga invadeeritud loomalt ehk DOONORILT verd imedes ja annab selle mõnel järgmisel vereimemisel edasi vastuvõtlikule loomale ehk RETSIPIENDILE. Vt ka TRANSMISSIIVSED HAIGUSED, TRANSMISSIIVNE NAKKUSTEE.

Ventraalne (Id *ventralis* – kõht) – kõhtmine.

Ventriikul (Id *ventriculus* – magu) – näärmemaoke ümarussidel.

Viburitasku – süvend keerdviburlase kehal, mille põhjast saab alguse vibur.

Vitellaarium (ld *vitellarium* – rebusari) – rebusari lameussidel.

Vivipaarne (ld *vivus* – elus- + *parere* – sünnitama) – poegija (vastsete sünnitaja).

Vulva (ld *vulva* – häbe) – emassuguava (selgrootutel).

Ösoofagus (kr *aisophagos* – söögitoru) – söögitoru. Võib jaguneda alaosadeks, nt koosneda kolmest osast: kehast (*corpus*), kitsusest (*isthmus*) ja sibulast (*bulbus*).

3. Diagnostika terminid

Baermanni meetod – LARVOSKOOPILINE meetod KOPROUURIMISEKS.

Casoni reaktsioon – aeglast tüüpi allergiline intrakutaanreaktsioon larvaalse ehhinokokoosi diagnoosimiseks.

Darlingi meetod – KOMBINEERITUD MEETOD KOPROUURIMISEKS.

Diagnoosimine (kr *diagnosis* – äratundmine) – haiguse kindlakstegemine. Parasitoose diagnoositakse loomade, nendelt võetud proovide ja korjaste uurimise tulemuse analüüsi alusel. Vt DIAGNOSTILINE KOMPLEKS.

Diagnostiline dehelmintiseerimine (kr *diagnosis* – äratundmine; DEHELMINTISEERIMINE) – uuritavatele loomadele anthelmintikumide manustamine raviannustes ja organismist eritunud helmintide alusel diagnoosi panek. Vt ka DEHELMINTISEERIMINE.

Diagnostiline kompleks (kr *diagnosis* – äratundmine; Id *complexus* – kokkupõimitud) – kogum andmeid haiguse diagnoosimiseks. Sellesse kuuluvad epizootoloogilised andmed, haiguse kliinilised tunnused, parasitoloogilise lahangu leid ja laboratoorsed uuringud.

Ehrlichi meetod – SETTIMISMEETOD KOPROUURIMISEKS.

ELISA (*Enzyme Linked Immunosorbent Assay*) – ensüümikaudne immunosorptsioonimeetod. Seroloogiline meetod paljude parasitooside diagnoosimiseks.

Elundi täielik helmintoloogiline lahang – spetsiaalne lahanguviis elundist kõigi esinevate helmintide leidmiseks.

Eosinofiilia (kr *eos* – koit + *phileo* – armastan) – parasitooside korral nähtuv eosinofiilsete leukotsüütide rohkus veres.

Epizootoloogilised andmed (kr *epi* – juures + *zoon* – loom + *logos* – mõiste, käsitlus) – DIAGNOSTILISE KOMPLEKSI osa. Arvestatakse loomakasvatuse tehnoloogiat farmis, veterinaarsanitaarset seisundit, karjamaade ja jootmiskohtade iseärasusi, ilmastikku, haigestunud loomade vanust, haigestumise aastaega (sesoonsust), haiguse leviku kiirust ja tõvestavust jne.

Flotatsioonimeetod (ingl *flotation* – ülesujumine + kr *methodos* – jälgimistee) – LABORATOORSE UURIMISE MEETOD koprouurimiseks ümarussi- ja paelussimunade ning koktsiidide ootsüstide leidmiseks. Suure erikaaluga flotatsioonivedelike kasutamisel saab kindlaks teha imiusside mune. Koproproov segatakse FLOTATSIOONIVEDELIKUGA, kurnatakse ja kurnatis jäetakse seisma või tsentrifuugitakse. Traataasaga võetakse pindkilet esemeklaasile, kaetakse katteklasaiga ja mikroskopeeritakse. Vt ka McMASTER'i MEETOD

Flotatsioonivedelikud (Id *flotatio* – ülesujumine) – vedelikud, mida kasutatakse koproproovide laboratoorsel uurimisel FLOTATSIOONIMEETODIL. Vedeliku erikaal on suurem parasiidimunade või -tsüstide erikaalust, nii et nad tõusevad pinnale.

Fülleborni meetodid: 1) Hungi-Willise-Fülleborni meetod – FLOTATSIOONIMEETOD KOPROUURIMISEKS; 2) Fülleborni meetod – meetod vere uurimiseks ümarussivastsete suhtes.

Halli meetod – meetod NATIIVPREPARAADI valmistamiseks perianaalselt nahalt võetud proovist.

Helmintoovoskoopiline uurimine (kr *helmins* – nugiuss + *Id ovum* – muna + kr *skopeo* – vaatan) – materjali (koproprouvide, nahakaabete jms) uurimine helmindimunade suhtes.

Helmintoskoopia (kr *helmins* – nugiuss + *skopeo* – vaatan) – proovide uurimine nugiusside suhtes. Vt PARASITOSKOOPIA.

Hobuse koprouurimine (kr *kopros* – roe) – hobuse koproprouve tuleb uurida PARASITOSKOOPIA meetodil (paellussilülide, ümarusside, maokiinivastsete suhtes), FLOTATSIOONIMEETODIL või KOMBINEERITUD MEETODIL (paellussi- ja ümarussimunade suhtes) ja KOPROKULTUURIMEETODIL (strongüliidide invasioonivastsete diferentseerimiseks).

Kana koprouurimine (kr *kopros* – roe) – kana koproprouve tuleb uurida HELMINTOSKOOPIA meetodil (paellusside lülide ja ümarusside suhtes), SETTIMISMEETODIL (ümarussi- ja kidakärssussimunade suhtes) ja FLOTATSIOONI- või KOMBINEERITUD MEETODIL (paellussi- ja ümarussimunade ning koktsiidide ootsüstide suhtes, vahel ka imiussimunade suhtes).

Karnivooride koprouurimine (kr *kopros* – roe) – kassi, koera ja karusloomade koproprouve tuleb uurida HELMINTOSKOOPIA MEETODIL (paellussilülide ja ümarusside suhtes), LARVOSKOOPIA-MEETODIL (kopsuusside vastsete suhtes), SETTIMISMEETODIL (imiussimunade suhtes) ja FLOTATSIOONI- või KOMBINEERITUD MEETODIL (paellussi- ja ümarussimunade ning koktsiidide ootsüstide suhtes, vahel ka imiussimunade suhtes).

Kliinilised tunnused (kr *klinikos* – voodis lamav) – haigussümptomid. DIAGNOSTILISE KOMPLEKSI osa.

Knotti meetod – meetod vere uurimiseks ümarussivastsete suhtes.

Kombineeritud meetod (*Id combinare* – ühitama; kr *methodos* – jälgimistee) – LABORATOORSE UURIMISE meetod koprouurimiseks peamiselt koktsiidide ootsüstide suhtes, ümar- ja paellussi-, harvem imiussimunade suhtes. Annab täpsemaid tulemusi kui flotatsioonimeetod. Eriti soovitatakse metastrongüloosi diagnoosimiseks.

Kompressooriumimeetod – trihhinelloosi (keeritsusstõve) suhtes uuritavate lihasetükikeste laiaks ja õhukeseks vajutamine klaasplaatide vahel enne mikroskopeerimist.

Koprokultuuri meetod (kr *kopros* – roe + *Id cultura* – viljelus; kr *methodos* – jälgimistee) – parasitoloogiline uurimismeetod, mille puhul KOPROPROOVIDES kasvatatakse vastsed, keda uuritakse LARVOSKOOPILISELT. Kasutatakse õhukesekestalisi mune munevate ümarusside (strongüloidid, strongüliidid) vastsete kasvatamiseks, uurimiseks ja diferentsiaaldiagnoosimiseks. Paksukestalistest ümarussimunadest vastsed väliskeskkonda ei lahku.

Koproprouvid (kr *kopros* – roe) – roojaprouvid.

Koproprouvide konserveerimine – kestav säilitamine uurimiskõlblikuna. Soovitav on säilitada proove 2–4 °C juures. Keemilistest vahenditest kasutatakse Barbagallo lahust, Lugoli lahuse ja formaliini segu ning mertiolaadi, formaliini ja glütseriini segu.

Koprouurimine (kr *kopros* – roe) – rooja uurimine. Uurimisega saab kindlaks teha paljusid seedekulglas, sapikäikude, kõhunäärme, hingamiselundite, lindude suguelundite ja kloaagipauna parasiite. Koprouurimisel kasutatakse PARASITOSKOOPIA, NATIIVPREPARAADI valmistamist, SETTIMIS-, FLOTATSIOONI-, KOMBINEERITUD, LARVOSKOOPILIST, KOPROKULTUURI MEETODIT.

Koprouurimine loomaliigiti (kr *kopros* – roe) – rooja uurimine loomaliiki arvestades. Igal loomaliigil on eriomane parasitofauna. Eri loomaliikide parasiitide koprodiagnoosimisel tuleb seetõttu täieliku ülevaate saamiseks kasutada teatud kindlaid uurimismeetodeid. Vt MÄLETSEJALISTE, HOBUSTE, SIGADE, KARNIVOORIDE ja KANA KOPROUURIMINE.

Kultiveerimine söötmetes (ld *cultura* – viljelus) – ainuraksete kultuuride kasvatamine söötmetes veiste tritrihhomonoosi ja kalkunite histomonoosi diagnoosimiseks.

Laboratoorne uurimine – DIAGNOSTILISE KOMPLEKSI osa. Laboratoorse uurimisega otsitakse ning määratakse parasiite, nende fragmente, mune, vastseid, ootsüste, püsitsüste, vegetatiivseid vorme jne. Lahanguleiu kõrval on laboratoorse uurimise andmed kõige usaldusväärsemaks allikaks täpse diagnoosi panemisel. Laboratoorse parasitoloogilise uurimise materjaliks on peamiselt koproproovid, harvem vere äigepreparaadid, vereseerum, nahakaaped, lihaseproovid jne.

Lahanguleid – DIAGNOSTILISE KOMPLEKSI osa, surmajärgne parasiitide ja nende põhjustatud patoloogiliste muutuste tuvastamine.

Larvoskoopilised meetodid (ld *larva* – vastne + kr *skopeo* – vaatan) – LABORATOORSE UURIMISE meetodid. Kasutatakse peamiselt koprouurimiseks, harvem lihaste, nahaproovide, vere jt materjalide uurimiseks. Uuritav materjal pannakse sooja vette, kus helmindivastsed väljuvad ja langevad settesse.

McMasteri meetod – FLOTATSIOONIMEETOD KOPROPROOVIDE kvantitatiivseks uurimiseks, mille puhul kasutatakse McMasteri loenduskambrit.

Mäletsejaliste koprouurimine (kr *kopros* – roe) – veise, lamba, kitse jt mäletsejaliste koproproove tuleb uurida HELMINTOSKOOPIA meetodil (paellussilulide ja ümarusside suhtes), LARVOSKOOPILISTE meetoditega (kopsuusside vastsete suhtes), SETTIMISMEETODITEGA (imiussimunade suhtes), FLOTATSIOONI või KOMBINEERITUD MEETODIL (paellussi- ja ümarussimunade, koktsiidide ootsüstide suhtes), KOPROKULTUURI meetodil (strongüliidide invasioonivastsete täpsemaks diferentseerimiseks).

Naha biopsia meetodid – biopsiaate uuritakse ümarusside vastsete suhtes (onhotserkoosi, stefanofilarioosi, habronemoosi, drašioosi, dirofilarioosi jt haiguste diagnoosimiseks).

Nahakaabete uurimine – perianaalsest nahakaapest tehtud NATIIVPREPARAATI uuritakse hobustel ja küülikutel ümarusside (oksüuurised, passaluurused), koertel paellussimunade suhtes. Sügavaid nahakaapeid uuritakse kõigil loomaliikidel sügelisestade leidmiseks.

Natiivpreparaat (ld *nativus* – loomulik + *praeparatus* – valmistatud) – lihtne, kuid väheste täpsusega LABORATOORSE UURIMISE meetod kõigi parasiitide ja nende noorvormide suhtes. Uurimismaterjaliks on peamiselt koproproovid, harvem nahakaaped, ninanõre, kehavedelikud jms. Ainuke meetod balantidioosi diagnoosimiseks.

Osaline parasitoloogiline lahang – lihtsustatud lahangumeetod, mille puhul leitakse vaid osa looma organismis leiduvatest parasiitidest, peamiselt suuremad (solkmed, paelussid ja nende LARVOTSÜSTID, maksakaanid jt).

Paksu tilga meetod – perifeerse vere uurimise meetod ümarusside vastsete suhtes.

Parasitoloogiline lahang – spetsiaalne lahangumetoodika, mille eesmärgiks on looma parasitofauna võimalikult täielik registreerimine.

Parasitoskoopia (PARASIIT + kr *skopeo* – vaatan) – rooja, harvem teiste eritiste ja väliskatete uurimine palja silmaga või luubi abil parasiitide või nende fragmentide (nt paelussilülide) leidmiseks. Parasitoskoopiat tehakse ka kliinilise uurimise ajal (looma väliskatete ja ekskrementide vaatlemine) või LABORATOORSEL UURIMISEL, mil koproproove töödeldakse uhtmise või järjestikuste loputuste meetodil. Parasitoskoopiliselt uuritakse rooja ka pärast DIAGNOSTILIST DEHELMINTISEERIMIST või dehelmintiseerimise efektiivsuse hindamiseks.

PCR (Polymerase Chain Reaction) – polümeraasi ahelreaktsioon.

Sabini-Feldmani värvitest – SEROLOOGILINE test toksoplasmoosi diagnoosimiseks.

Sea koprouurimine (kr *kopros* – roe) – sea koproproove tuleb uurida HELMINTOSKOOPIA meetodil (ümarusside suhtes), NATIIVPREPARAADI meetodil (balantiidide vegetatiivsete vormide ja püsitsüstide suhtes), FLOTATSIOONIMEETODIL (ümarussimunade ja koktsiidide ootsüstide suhtes) ja KOMBINEERITUD MEETODIL (ümarussimunade, sealhulgas eriti kopsu ussimunade ja koktsiidide ootsüstide suhtes).

Settimismetodid – **sedimentatsioonimetodid** (ld *sedimentum* – sete + kr *methodos* – jälgimistee) – LABORATOORSE uurimise meetodid peamiselt KOPROUURIMISEKS imiussi- ja kidakärsussimunade suhtes. settimismetodite kõrvalleiuks võivad olla ka teiste helmintide munad ja vastsed ning ainuraksete ootsüstid ja püsitsüstid. Uuritav proov segatakse veega, kurnatakse ja lastakse kurnatisel seista – munad settivad põhja. Vedelik valatakse ära, setet mikroskopeeritakse.

Stolli meetod – meetod kvantitatiivseks KOPROUURIMISEKS.

Tehisseedemetod – LARVOSKOOPILINE lihaste uurimine keeritsusside vastsete suhtes. Peenestatud lihaskude segatakse tehismaomahla. Lihasrakud seeduvad, vabanenud vastsed langevad settesse.

Trihhinelloskoopia – LARVOSKOOPILINE MEETOD lihaskoe uurimiseks keeritsussi vastsete suhtes. Materjal valmistatakse uurimiseks ette kas KOMPRESSOORIUMI- või TEHISSEEDEMEETODIL.

Täielik parasitoloogiline lahang – spetsiaalne lahangumetoodika kõigi uuritavas korjuses leiduvate parasiitide registreerimiseks. Nõuab palju aega ja tööjõudu. Üksikute parasitooside diagnoosimiseks piirduakse harilikult mingi elundi täieliku parasitoloogilise lahanguga.

Vaheperemeeste uurimine – VAHEPEREMEHI ja LISAPEREMEHI (tigusid, vihmausse, sarvlestalisi, vähilaadseid, kihulasi, sipelgaid jt) uuritakse KOMPRESSOORIUMIMEETODIL helmindivastsete suhtes.

Vajda meetod – LARVOSKOOPILINE MEETOD koprouurimiseks kopsuusside vastsete suhtes.

Vere äigepreparaadid – valmistatakse perifeersest verest, värvitakse Romanovski-Giemsä või Pappenheimi järgi ja mikroskopeeritakse vereparasiitide suhtes.

Kasutatud kirjandus

Bowman, D.D., Georgi's Parasitology for Veterinarians: 9th ed. – St Louis: Saunders, 2009. – 451 p.

Bowman, D.D., Hendrix, C.M., Lindsay, D.S., Barr, S.C. Feline Clinical Parasitology. – Iowa: Iowa State University Press, 2002. – 469 p.

Eckert, J., Friedhoff, K., Zahner, H., Deplazes, P. Lehrbuch der Parasitologie für die Tiermedizin. – Stuttgart: Enke Verlag, 2005. – 575 s.

Järvis, T. Loomade parasitaarhaigused. – Tartu: Eesti Põllumajandusülikool, 1991. – 48 lk.

Järvis, T. Veterinaarparasitoloogia 1:üldosa. – Tartu: TÜ Kirjastus, 2011. – 140lk.

Kassai, T. Veterinary Helminthology. – Oxford a.o.: Butterworth – Heinemann, 1999. – 260 p.

Sangster, N.C., Pope, S.E. *Quid significant nomen?* (What's in a name?). – International Journal for Parasitology, 2000, 30, 231-238.

Stepanov, A.V., Pavlova, H.V. Slovar' veterinarnyh parazitologitšeskih terminov. – Moskva: Rosselhozizdat, 1987. – 142 s. (vene k.)

Taylor, M., Coop, B., Wall, R. Veterinary Parasitology. – Oxford: Blackwell Publishing, 2007. – 874 p.

Tšebotarjov, R. Spravotšnik po veterinarnoi i meditsinskoi parazitologii. – Minsk: Nauka i Tehnika, 1971. – 374 s. (vene k.)

Valdes, A., Veski, J.V. Ladina-eesti-vene meditsiinisõnaraamat I ja II. – Tallinn: Valgus, 1983. – 640 ja 768 lk.

Wall, R., Shearer, D. Veterinary Ectoparasites: Biology, Pathology and Control. – Chippenham: Blackwell Science, 2001. – 262 p.